

ALIANȚA ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII DIN MOLDOVA (AIM)

PLAN DE PARTICIPARE LA PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR PENTRU ANUL 2024

1 IANUARIE 2024 – 31 DECEMBRIE 2024

Chișinău

Octombrie 2023

PLAN DE PARTICIPARE LA PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR PENTRU ANUL 2024

1 IANUARIE 2024 – 31 DECEMBRIE 2024

Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova

Adresa: mun. Chișinău, Republica Moldova
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 202,
et.5, MD-2001
Tel: (373) 60 420 400
E-mail: liliana.busuioc@sme.md

Planul de participare la procesul de luare a deciziilor pentru anul 2024 este un document anual, realizat de către Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova, și conține scopuri și obiective pentru 12 luni ale anului 2024.

Conținutul, terminologia și/sau expresiile utilizate în Plan nu implică vreo poziție politică a Alianței Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova și nu poate fi interpretată sub acest aspect.

Planul de participare la procesul de luare a deciziilor pentru anul 2024 a fost elaborat cu suportul Center for International Private Enterprise și Guvernului Elveției în cadrul Proiectului „Optim Project – Oportunități prin Tehnologii și Inovație în Moldova” realizat de HELVETAS Swiss Intercooperation.

Opiniile și terminologia exprimată în acest Plan aparțin exclusiv autorilor. Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia și poziția Centrului pentru Întreprinderi Private Internaționale (CIPE) și/sau a Proiectului OPTIM al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare, implementat de Helvetas Swiss Intercooperation.

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Planului de participare la procesul de luare a deciziilor pentru anul 2024 poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit, însă cu indicarea obligatorie a sursei.

Conținutul Planului poate fi supus revizuirilor redacționale.

CUPRINS

ACRONIME	4
CONTEXT ȘI ABORDARE	5
ARBORELE AGENDEI LEGISLATIVE PENTRU 2024	7
PRIORITATEA 1: CAPITALUL UMAN	8
SECȚIUNEA 1.1 REFORMA ȘI INVESTIȚIILE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ȘI ÎN ȘCOLILE PROFESIONALE.....	8
SECȚIUNEA 1.2. ATRAGEREA ȘI INTEGRAREA MIGRANȚILOR.....	11
SECȚIUNEA 1.3. SALARIILE COMPETITIVE.....	12
PRIORITATEA 2: ACCESUL LA FINANȚARE ȘI CAPITALUL DE INVESTIȚII.....	14
PRIORITATEA 3: BALANȚA COMERCIALĂ	17
SECȚIUNEA 3.1. SUSȚINEREA POTENȚIALULUI DE EXPORT AL MOLDOVEI.....	18
SECȚIUNEA 3.2. SUSȚINEREA PRODUCĂTORILOR LOCALI ȘI STIMULAREA INVESTIȚIILOR ÎN ENERGIE	19
PRIORITATEA 4: CREȘTEREA PIB-ULUI	21
SECȚIUNEA 4.1. ELIMINAREA "LACUNELOR" LEGISLATIVE	22
SECȚIUNEA 4.2. ELIMINAREA INEFICIENȚELOR ȘI CONCENTRAREA ASUPRA ECONOMIILOR DE TIMP ÎN ECONOMIE.....	26
SECȚIUNEA 4.3. REFORMA REGLEMENTĂRILOR PENTRU MICII PRODUCĂTORI	27
PRIORITATEA 5: REFORMAREA DURABILĂ	28
CONTINUITATEA ACTIVITĂȚILOR DIN 2023.....	31

ACRONIME

AIM	Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova
ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
APP	Agenția Proprietății Publice
B2B	Business to business
B2G	Business to Government
BNM	Banca Națională a Moldovei
CEPM	Consiliul Economic pe lângă Prim-ministru
CNPF	Comisia Națională a Pieței Financiare
FISC	Serviciul Fiscal de Stat
HG	Hotărârea Guvernului
IMM	Întreprinderi mici și mijlocii
ISM	Inspectoratul de Stat al Muncii
MA	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MDED	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
ME	Ministerul Educației și Cercetării
MEN	Ministerul Energiei
MF	Ministerul Finanțelor
MJ	Ministerul Justiției
MMPS	Ministerul Muncii și Protecției Sociale
ODA	Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenorialului
ONT	Oficiului Național al Turismului
Plan	Planul de participare al AIM la procesul de luare a deciziilor pentru anul 2024
PPP	Parteneriat Public Privat
SFI	Stimulente fiscale pentru investiții
SRL	Societate cu răspundere limitată
TIC	Tehnologia informației și a comunicațiilor
TVA	Taxa pe valoare adăugată

CONTEXT ȘI ABORDARE

Introducere

AIM este o organizație neguvernamentală, nonprofit și apolitică, care urmărește beneficiul public și își desfășoară activitatea în conformitate cu legislația aplicabilă a Republicii Moldova. AIM este o asociație patronală bazată pe calitatea de membru și a fost fondată în martie 2016. Misiunea asociației este de a contribui la dezvoltarea unui mediu de afaceri favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii care activează în Republica Moldova. Una din activitățile de bază ale AIM este reprezentarea membrilor săi pe platformele de dialog dintre mediul de afaceri și autoritățile publice cu scopul de a îmbunătăți politicile publice în domeniul mediului antreprenorial, în special pentru întreprinderile micro și mici, dar și cadrul normativ aferent. Actualmente AIM are peste 150 de membri, companii cu investiții străine și locale, interesele cărora sunt reprezentate în diverse foruri și grupuri de lucru la nivel național, inclusiv în domeniul participativ și de luare a deciziilor de către organele administrației publice centrale.

Realizările perioadei 2022 – 2023

Pe parcursul anilor 2022 – 2023 AIM a înregistrat progrese esențiale în implementarea Agendei sale legislative¹, la baza căreia au stat problemele din sector și soluțiile pentru eliminarea acestora dar și inițiativele venite de la membrii săi. Scopul fundamental al tuturor inițiativelor în număr de 20, era primordial focusat pe dezvoltarea unui mediu economic durabil și stabil în țară. Astfel, în Raportul de monitorizare și evaluare a participării la procesul de luare a deciziilor al AIM pentru anii 2022 – 2023 s-a constatat că din totalitatea acțiunilor/inițiativelor AIM, 15% sunt cu statut de realizat, 20% au statut de parțial realizat, 40% sunt în curs de realizare, 5% din inițiative sunt la etapa inițierii procesului și 20% au statut nerealizat². Așa, din totalitatea actelor care au fost realizate în măsură deplină, 33% produc un impact major asupra activității IMM-urilor, 50% produce un impact benefic mediu și doar 17% produc un efect benefic redus.

În anul 2022 – 2023, AIM s-a focusat în eforturile sale pe cinci piloni planificați, dar și un șir de activități care au apărut pe parcurs. Așa, prioritate au constituit Pilonul 1 – Guvernare adaptivă; Pilonul 2 – Capitalul uman în afaceri; Pilonul 3 – Accesul la finanțare; Pilonul 4 – Acces la piețe; Pilonul 5 – suport pentru inovare și mediu de afaceri; dar și alte inițiative legislative.

Este de remarcat succesul AIM urmare încheierii anului precedent de monitorizare printre care se evidențiază u șir de indicatori specifici aferenți fiecărui pilon din Agenda sa legislativă după cum urmează: Pilonul 1 a fost realizat la un nivel de 53%; Pilonul 2 – 80%; Pilonul 3 – 93%; Pilonul 4 – 80%; Pilonul 5 – 31%. Remarcăm faptul că acțiunile care nu s-au regăsit inițial în Agenda legislativă însă au apărut în vizorul AIM pe parcursul anului de monitorizare au fost incluse la categoria „Altele”. Realizarea lor a constituit un nivel de 56%.

Scopul și obiectivele propuse pentru anul 2024

Pentru anul 2024, AIM își propune o Listă extinsă de acțiuni cuprinse în Planul de participare al AIM la procesul de luare a deciziilor pentru anul 2024 („Agenda Legislativă” sau „Agenda Legislativă pentru 2024”). Abordarea AIM potrivit Agendei Legislative propuse pentru 2024 diferă substanțial de agendele implementate anterior.

Pe parcursul ultimilor 2 ani de reforme implementate de către autoritățile competente, AIM a contribuit și a înregistrat progrese majore în aproape toate domeniile sale prioritare de activitate. În același timp, AIM scoate în evidență că mai rămân în agenda de lucru probleme structurale majore în cadrul economiei naționale dar și aspecte de îmbunătățit în cadrul eforturilor depuse la toate nivelurile pentru a reforma sectorul economic. Printre problemele

¹ <https://sme.md/aim-a-expediat-o-scrisoare-guvernului/>

² <https://sme.md/raportul-de-monitorizare-si-evaluare-a-participarii-la-procesul-de-luare-a-deciziilor/>

existente se numără moștenirea eșecurilor guvernelor anterioare de a adopta reforme care să țină pasul cu evoluția economiei globale, precum și că problemele existente sunt rezultatul că niciun guvern anterior nu a prezentat un plan cuprinzător de reformă a sectorului economic.

În perioadele anterioare a activității sale, AIM a avut drept prioritate promovarea soluțiilor la problemele companiilor membre și să pledeze pentru soluții sistemice mai semnificative care să modernizeze interacțiunile între B2B și B2G.

Prezentul document este o reflectare a realizării AIM că abordarea anterioară nu a fost suficientă. Iar pentru a pleda cu un suflu nou și o eficiență mai sporită pentru întreprinderile mici și mijlocii trebuie să pornim de la principiile de bază, stabilind problemele structurale majore din economie. Apoi, vom veni cu propuneri focusate pe soluționarea problemelor centrate pe întreprinderile mici și mijlocii la aceste probleme.

O viziune mai largă a noastră este încadrarea dezbaterilor privind reforma economică prin intermediul structurii organizatorice create de AIM, astfel încât și alte părți interesate să poată contribui cu ideile lor la cele mai stringente probleme care afectează viitorul economic al Republicii Moldova. AIM consideră că, pentru ca reforma să reușească, trebuie să începem cu toții să purtăm aceeași conversație și să fim pe aceeași pagină.

AIM și-a propus 5 domenii prioritare și de bază care reflectă acele provocări majore cu care se confruntă economia moldovenească:

Prioritatea 1: Capitalul uman

Prioritatea 2: Accesul la finanțare și capitalul de investiții

Prioritatea 3: Balanța comercială

Prioritatea 4: Creșterea PIB-ului

Prioritatea 5: Reformarea durabilă

Abordare

Prezentul document reprezintă o viziune complexă a AIM și comunității membrilor săi exponenți ai mediului de afaceri micro, mic și mijlociu. Deși documentul enumeră și operează cu o listă complexă a problemelor și priorităților din mediul de afaceri, rezolvarea cărora ar aduce un beneficiu semnificativ întregului sector, lista nu este una exhaustivă și reprezintă o foaie de parcurs extinsă a AIM pentru perioada de timp propusă. Totodată, AIM evidențiază că lista scurtă și prioritare a acțiunilor care vor fi realizate din prezentul document va face obiectul aprobării de către Board-ul AIM. Anume această listă va fi supusă evaluării la finele perioadei de monitorizare.

ARBORELE AGENDEI LEGISLATIVE PENTRU 2024

PRIORITATEA 1: CAPITALUL UMAN

Obiectiv principal: Educația și menținerea forței de muncă

Secțiunea 1.1. Reforma și investițiile în învățământul superior și în școlile profesionale

Secțiunea 1.2. Atragerea și integrarea imigranților

Secțiunea 1.3. Salarii competitive

În ultimii ani, problema capitalului uman a devenit una dintre cele mai stringente și alarmante provocări cu care se confruntă mediul de afaceri din Republica Moldova („Moldova”). Lipsa angajaților și cadrelor calificate și necalificate în multiple domenii și profesii a complicat semnificativ dezvoltarea și extinderea companiilor și ca rezultat a aprofundat celelalte efecte economice ale crizei actuale. Moldova se confruntă cu o criză a migrației pe parcursul unei perioade îndelungate, iar proiecțiile crizei actuale sugerează că în următorii 2 ani³ posibil să atingem un punct de cotitură în care nu va mai exista suficientă forță de muncă pentru a susține creșterea economică a țării.

Migrația a fost cauzată de o serie de eșecuri suferite în materie de politici și investiții în capitalul uman, care au durat o perioadă îndelungată, și care au determinat oamenii să plece din țară în căutarea unor oportunități mai bune în ceea ce privește munca, educația și calitatea vieții. În perspectivă viitoare pe termen scurt, autoritățile competente ar trebuie să ia în calcul elaborarea și aplicarea politicilor migraționiste care să consolideze forța de muncă din Republica Moldova. În prezent s-a conturat necesitatea investițiilor critice în scopul promovării politicilor în domeniul migrației pe termen mediu și lung pentru a sprijini inversarea acestei tendințe.

SECȚIUNEA 1.1 REFORMA ȘI INVESTIȚIILE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ȘI ÎN ȘCOLILE PROFESIONALE

De la obținerea independenței, Republica Moldova nu a reușit în deplină măsură să se adapteze și să inoveze domeniul învățământul superior pentru a face față provocărilor unei lumi în schimbare dinamică și rapidă. În prea multe universități și școli profesionale, conceptele și programele sovietice aruncă încă o umbră asupra subiectelor și abordărilor educaționale utilizate pentru a pregăti studenții pentru o economia modernă. Programele de învățământ în domeniile legate de înalte tehnologii nu au fost adaptate pentru a răspunde nevoilor unei economii digitale moderne. Chiar și în școlile de profesionale, bucătarii absolvesc programe de 4 ani, cu o capacitate minimă sau deloc de a funcționa într-o bucătărie reală a restaurantului. Se cunosc cazuri când unele școli tolerează practici corupte de falsificare a documentelor legate de stagiile efectuate în sectorul privat.

Rezumând, sistemul actual nu are capacitatea de a produce lucrători care pot fi angajați fără o recalificare substanțială de către angajatori – companiile din Moldova. Au fost cazuri când conducerea unor universități a dovedit frecvent nereceptivă în cadrul conversațiilor cu sectorul privat despre modul în care își pot pregăti mai bine absolvenții pentru a fi încadrați ulterior în câmpul de muncă.

La nivel internațional, este bine cunoscut faptul că, fără instituții de învățământ de talie mondială, o țară sau o regiune nu poate avea un centru tehnologic, de afaceri sau antreprenorial pronunțat și atractiv. Pentru a instrui și a reține în țară o forță de muncă capabilă să crească și, în cele din urmă, să conducă economia viitoare a Moldovei, sunt necesare reforme serioase.

³ <http://www.viitorul.org/en/node/2710>

Soluții propuse

1.1.2. Parteneriate public-private (PPP) pentru stimularea investițiilor în instituțiile private de învățământ superior

Cea mai rapidă cale de stimulare a sectorului public de învățământ superior din Moldova prin implementarea unei reforme este atragerea investițiilor locale și internaționale cu scopul construcției universităților private, școlilor de meserii și programe de certificare în sectoarele cheie ale economiei naționale. Guvernul ar trebui să creeze un program pentru PPP-uri transparente care ar utiliza proprietăți și clădiri guvernamentale neutilizate și să le închirieze la rate subvenționate investitorilor care doresc să construiască instituții private de învățământ. Ar fi benefic ca acestor școli să li se permită să-și dezvolte propriile curriculum-uri bazate pe nevoile sectorului privat și ale elevilor lor. Atunci când evaluează potențialele PPP-uri, Guvernul ar trebui să acorde prioritate dezvoltării educației și certificării în următoarele sectoare:

1.1.2. Parteneriate internaționale cu universități europene și americane

Ministerul Educației și Cercetării ar trebui să urmărească activ parteneriatele universitare cu universitățile consacrate din UE și SUA. Aceste parteneriate ar trebui să se concentreze pe schimbul de curricule, schimbul de profesori, oportunitățile de schimb de studenți și certificările internaționale pentru studenții moldoveni.

Fiecare universitate importantă din Moldova ar trebui să aibă cel puțin un parteneriat internațional care să sprijine dezvoltarea sistemului public de învățământ superior într-un sector-cheie. Inițial, ministerul ar trebui să se concentreze pe găsirea de parteneri pentru următoarele facultăți academice cheie:

Moldova este unică ca țară prin cât de subdezvoltat este sistemul educațional în economie și în special în cercetare. Nu există nicio capacitate funcțională de cercetare economică care să fie utilizată pentru a informa politicile publice sau pentru a stabili legături cu sectorul privat și societatea civilă. Lipsa uimitoare a cercetării economice și a analizei bazate pe date în sectorul universitar înseamnă că alți actori, inclusiv grupurile de reflecție și partidele politice, trebuie să "interneze" această capacitate fără instituții de cercetare consacrate cu care să se asocieze.

Acest lucru a dus la o politizare a cercetării economice și a lăsat țara fără instituții publice capabile să educe următoarea generație de lideri de afaceri și politici.

1.1.3. Oferirea unor poziții de profesor non-universitar cu experiență profesională

Ministerul Educației și Cercetării ar trebui să împuternicească universitățile și școlile profesionale să creeze noi politici de personal pentru a atrage profesioniști cu experiență din sectorul privat în calitate de profesori. Opțiunile de predare cu jumătate de normă ar trebui deschise pentru a permite cursurilor, programelor de certificare și seminarelor să fie dezvoltate și predate de către lideri de afaceri experimentați, profesioniști în domeniul TIC, manageri cu experiență dar și alți experți. Elevii trebuie să aibă oportunități educaționale în care să învețe despre condițiile și așteptările din lumea reală în domeniile lor. Acești profesori noi ar trebui, de asemenea, să fie stimulați să creeze programe de mentorat pentru a pregăti mai bine studenții pentru o angajare imediat după absolvire.

1.1.4. Implicarea sectorului privat în dezvoltarea curriculumului

Ministerul Educației și Cercetării și conducerea universității ar trebui să dezvolte noi mecanisme de consultare cu sectorul privat în ceea ce privește dezvoltarea curriculumului și adaptarea la un mediu economic în schimbare. Includerea noilor profesori după cum este descris în 1.1.3. mai sus, ar crea un set abordări noi în procesul de planificare a curriculumului universitar. În plus, companiile de top ar trebui să fie consultate cu privire la toate aspectele curriculumului universitar relevant pentru a se asigura că studenții învață concepte și instrumente relevante pentru mediul economic actual.

Această aprofundare a relațiilor dintre sectorul public și cel privat ar trebui să fie bazată pe o colaborare continuă, nu doar un proces de revizuire periodică sau de o unică dată. Implicarea părților interesate din sectorul privat în acest mod nu numai că va spori șansele de angajare ale absolvenților, însă va spori, de asemenea, interesul companiilor private pentru succesul universităților și al absolvenților acestora.

1.1.5. Noi politici și abordări pentru atragerea studenților internaționali

Ministerul Educației și Cercetării și conducerea universităților ar trebui să acorde prioritate atragerii studenților internaționali în universitățile din Moldova. Moldova a înregistrat succese în ultimul deceniu în dezvoltarea programelor în stomatologie, care au atras studenți din întreaga lume, inclusiv din Statele Unite. Noile programe cu un apel pentru studenții internaționali ar trebui să fie prioritare și comercializate intens.

Parteneriatele internaționale discutate în secțiunea 1.1.2. pot constitui un vector pentru crearea de programe de alimentare pentru a aduce studenții în schimburi pe termen scurt. Atragerea studenților cu normă întreagă ar trebui să fie cea mai mare prioritate. Prin atragerea studenților internaționali pe bază de contract, universitățile moldovenești își pot suplimenta bugetele, construind în același timp un corp studentesc mai divers și mai conștient la nivel internațional.

1.1.6. Crearea de târguri de locuri de muncă anuale sau bianuale la toate instituțiile de învățământ majore

În economiile dezvoltate, universitățile știu că scopul lor principal este de a-și pregăti studenții pentru muncă și viață după absolvirea instituției de învățământ. Universitățile din Moldova au adesea zero programe pentru a-și sprijini efectiv studenții în identificarea unor locuri de muncă bine plătite după absolvire.

Ministerul Educației și Cercetării ar trebui să colaboreze cu universitățile și școlile de meserii pentru a crea târguri de locuri de muncă⁴ care să fie organizate la fiecare instituție de învățământ cel puțin o dată pe an. Companiile interesate din sectorul privat ar trebui invitate să înființeze standuri în care reprezentanții companiilor să vorbească despre companiile lor și să încerce să atragă absolvenții instituțiilor de învățământ. Entitățile publice, cum ar fi agențiile

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Job_fair

de stat, ministerele etc., ar trebui, de asemenea, să creeze panouri de angajare pentru a atrage oamenii în serviciul public. Elevilor ar trebui să li se ofere instruire în crearea CV-ului și interviuarea candidaților pentru a le oferi cele mai bune șanse de succes.

1.1.7. Organizarea Zilelor carierei în liceele țării.

Ministerul Educației și Cercetării ar trebui să organizeze evenimente de tip "Ziua carierei" în licee țării pentru elevii din clasele a X-a, a XI-a și a XII-a. Aceste evenimente ar trebui să prezinte discuții cu participarea oamenilor de afaceri locali, absolvenți de succes și prezentări video ale liderilor în afaceri de nivel național care să vorbească despre alegerile sale legate de cariera profesională și oportunitățile viitoare pentru absolvenți. Zilele carierei ar trebui să se concentreze pe sprijinirea elevilor să se gândească la viitoarele lor oportunități de muncă și să își alinieze educația continuă la obiectivele lor personale.

1.1.8. Programe de muncă în regim de cooperare pentru studenții universitari.

Studenții ar trebui să fie încurajați să lucreze cu jumătate de normă în domenii legate de studiile lor prin programe universitare care să recunoască astfel de experiențe ca fiind echivalente cu lucrările de curs care contează pentru obținerea diplomei lor. Departamentele universitare pot selecta companiile și pozițiile care ar valora ca și cursuri sau le pot permite studenților să își găsească singuri programe relevante, sub rezerva aprobării. Studenții ar putea obține venituri, precum și credite academice și ar fi încurajați să dobândească experiență în lumea reală.

1.1.9. Încheierea contractelor care combină munca și studiile.

Angajatorii ar trebui să poată oferi angajaților lor compensații și plata taxelor de școlarizare pentru continuarea studiilor, diplome de masterat sau alte oportunități de perfecționare care vor oferi angajaților oportunități mai mari, iar angajatorului lucrători mai calificați. Aceste acorduri ar trebui să permită companiei să ceară câțiva ani de muncă după terminarea studiilor sau, în cazul în care angajatul părăsește compania, să îi ceară acestuia să ramburseze investiția companiei.

1.1.10. Parteneriate cu sectorul privat privind proiectele de tip Capstone.

Domeniile relevante pentru obținerea diplomelor de licență (ex. afaceri, economie, TIC, inginerie etc.) ar trebui să implementeze programe de parteneriat private prin care studenții să lucreze cu companiile, ONG-uri sau instituții publice în scopul finalizării / implementării unui proiect de tip capstone⁵. Aceste proiecte ar trebui să fie reciproc avantajoase pentru instituția parteneră și să fie concepute pentru a continua învățarea studenților și pentru a introduce experiența din lumea reală în ultimul an al programului de studii.

SECȚIUNEA 1.2. ATRAGEREA ȘI INTEGRAREA MIGRANȚILOR

Este esențial ca Guvernul Moldovei să pună în aplicare politici care să reducă și să inverseze migrația netă pe termen lung și să ofere o politică sensibilă în domeniul migrației pe termen scurt. În ultimul an, Guvernul a avansat politici menite să simplifice procesul de obținere a unei vize de muncă pentru cetățenii Uniunii Europene și ai Statelor Unite. În timp, alte țări ar trebui adăugate la această listă simplificată a regimului pentru a răspunde nevoilor pieței muncii și pentru a atrage investitori străini.

În același timp, Moldova nu are în prezent programe sau politici privind integrarea lucrătorilor străini sau a imigranților. Pentru a atrage muncitori străini și pentru a ne asigura că aceștia sunt integrați în comunitatea locală, pledăm pentru următoarele politici:

Soluții propuse

⁵ proiectul de tip Capstone este un proiect profesional sub forma unui practicum sau a unei teze originale și de regulă este supravegheat de către un membru al facultății sau mentor. <https://www.nu.edu/blog/what-is-a-capstone-project/#:~:text=A%20capstone%20project%20aims%20to,course%20of%20a%20degree%20program>

1.2.1. Grupul de lucru privind migrația condus de părțile interesate

Guvernul ar trebui să formeze un grup de lucru permanent cu participarea sectorului privat, pentru a discuta necesitățile forței de muncă și pentru a se consulta cu privire la o nouă politică de imigrare rezonabilă. Creșterea recentă a agențiilor de ocupare a forței de muncă pentru lucrătorii calificați și necalificați a arătat că întreprinderile sunt foarte motivate să ofere salarii bune și pachete de sprijin pentru lucrătorii migranți care sosesc în țară. Este esențial să se creeze un dialog deschis între autoritățile publice și sectorul privat cu privire la nevoile angajatorilor și la potențialele soluții la criza forței de muncă.

1.2.2. Programe de integrare lingvistică pentru migranți

Vizele de lungă ședere legate de muncă ar trebui să vină cu cerința de a trece un test de limba română. Acest test ar trebui să asigure competența și funcționalitatea de bază pentru a se asigura că titularul vizei este capabil să trăiască și să lucreze ca membru al comunității. Testul nu trebuie să se axeze pe cerințe literare sau lingvistice superioare.

Pentru cei care nu pot trece testul în timp ce solicită viza de lungă ședere, Moldova ar trebui să adopte un program similar cu sistemul german de imigrare, care impune deținătorilor de viză să fie înscriși la o clasă de limbă certificată și să participe la lecții regulate până când trec testul. Nu ar trebui să existe o limită de timp pentru cât timp cineva participă la cursuri, ci doar o cerință ca aceștia să cunoască sau să învețe limba oficială a statului. Cursurile ar trebui să fie plătite, fie de către migrant, fie de către angajatorul lor, cu condiția însă de a fi accesibile. Politicile recente privind crearea unui program național de limba română ca a doua limbă pentru cetățenii moldoveni pot sta la baza acestui program pentru străini.

1.2.3. Programele de reținere a studenților străini

Târgurile de locuri de muncă și programele similare descrise în secțiunea 1.1.6. ar trebui să pună un accent deosebit pe prezentarea oportunităților de muncă studenților străini care frecventează instituțiile de învățământ din Moldova. Vizele de lungă ședere care permit și dreptul la muncă în Moldova pentru absolvenții universităților și școlilor profesionale din Moldova ar trebui simplificate, iar companiile locale ar trebui să poată angaja fără mai dificultăți studenți atât în timp ce studiază, cât și după absolvire.

SECȚIUNEA 1.3. SALARII COMPETITIVE

Când au fost întrebați despre planurile de a emigra din Moldova, tinerii care se gândesc să plece cel mai frecvent invocă salariile mici ca fiind un motiv principal care le determină decizia. Inflația sporită din 2022 a exacerbat situația prin creșterea costului vieții în Moldova și a determinat tot mai mulți oameni să caute oportunități de muncă temporară sau permanentă peste hotare. În ultimul an, salariul mediu a crescut de la aproximativ 10.000 lei/lună la 12.000 lei/lună (o creștere de 20%), ceea ce reprezintă o pierdere reală de aproximativ 14% a puterii de cumpărare atunci când este corelată cu o inflație de 34%.

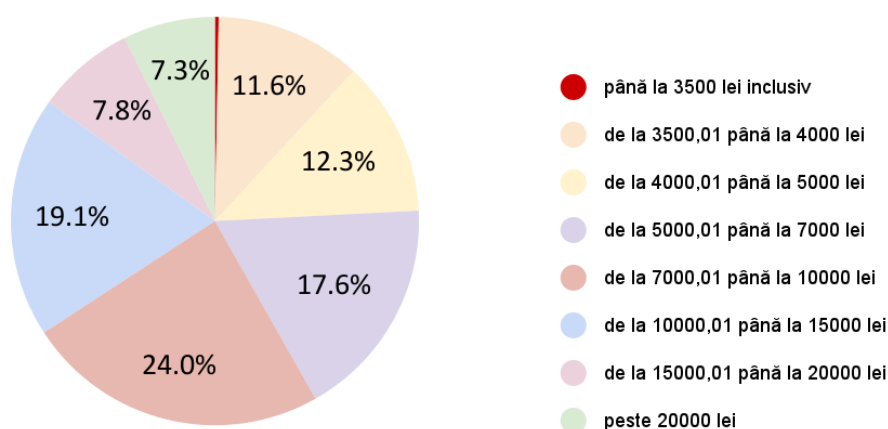
Salariile mici cauzează și alimentează migrația, dar și evaziunea fiscală. Problema "salariilor în plic" sau a salariilor plătite fără plata impozitelor aplicabile de circa ~50%⁶ distorsionează piața și face companiile oneste să devină necompetitive. Ulterior, angajații plătesc în numerar în afara fluxurilor bancare sau doar parțial din această categorie, ceea ce le diminuează oportunitățile de a contracta credite, de a se împrumuta de la instituțiile financiare sau de a beneficia de servicii de stat, cum ar fi asistența medicală sau fondul de asigurări sociale.

În prezent, Republica Moldova are o cotă unică de impozitare pe venit, stabilită la aproximativ 40%. Cel puțin așa li se spune oamenilor. Realitatea este că sistemul de impozitare a veniturilor din Moldova nu este stabil, ci extrem de regresiv. Cei mai săraci lucrători plătesc impozite în cotă procentuală mult mai mari decât cei bogați. Următorul tabel de repartizare a

⁶ Cifră estimativă care este atinsă prin plata impozitelor de către ambele părți, angajat și angajator la suma primit de către angajat după impozitarea (43% - 55%) și care are un impact asupra fenomenului descris.

veniturilor provine din studiul Biroului Național de Statistică din septembrie 2022⁷, când salariul mediu pe țară în Moldova a constituit 10353,3 lei. (Figura 1)

Figura 1

În grafic putem observa că doar 7,3% din angajații moldoveni câștigă mai mult de 20.000 de lei/lunar. Pe baza distribuției plăților din acest grafic și a salariului mediu național, putem estima că în "categoria de venit de top" salariul mediu este de aproximativ 35.000 de lei (1.949,32 USD).

Acest număr ridică imediat semne de întrebare, deoarece nu corespunde în mod vădit realității trăite în Moldova. Chiar și cu 2 venituri la această medie de top, nicio familie nu și-ar putea permite un nouă mașină de lux, un apartament nou în Chișinău sau o casă de 500.000 USD în suburbii. Aceste statistici implică în mod clar că cei mai bogați din țară, sau chiar clasa de mijloc superioară, nu sunt plătiți în salarii care influențează aceste calcule ale veniturilor. În plus, o parte dintre cei cărora li se plătesc salariile oficiale în această categorie superioară sunt lucrători din industriile TIC ale căror companii plătesc un impozit unic în mărime de 7% pe venituri (salarii + chirie + cheltuieli operaționale) și nu impozitul pe venit "unic" de 40%⁸. În ultimul an, Guvernul a lansat mai multe idei în materie de politici care ar ținti extinderea legii parcurilor IT și să încline și mai mult povara impozitării către cei care câștigă cel mai puțin.

Concluzionăm că Moldova nu are un impozit "unic", ci o serie de canale legale dar și opace de venituri, care au ca rezultat o rată de impozitare extrem de regresivă. Acest lucru stimulează evaziunea fiscală a companiilor și a celor care plătesc salariile în plicuri pentru a evita povara fiscală uriașă pusă pe angajații mai puțin plătiți ai țării.

Singura soluție pe termen lung pentru creșterea salariilor este creșterea economică substanțială. Dar, pe termen scurt, autoritățile competente pot lua măsuri menite să crească echitatea salarială și să elimine salariile în plicuri prin reconsiderarea politicii fiscale actuale. În acest scop, propunem următoarele politici:

Soluții propuse

1.3.1. Implementarea unui sistem de impozitare diferențiat

Guvernul ar trebui să adopte un sistem de impozitare diferențiat bazat pe mărimea veniturilor, care mai degrabă să sporească povara fiscală odată cu veniturile, decât să le diminueze. La

⁷ https://statistica.gov.md/ro/repartizarea-salariatilor-conform-marimii-salariului-calculat-pentru-luna-septembrie-9436_60159.html

⁸ <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/md/pdf/Tax-Card-Moldova-RO-2023.pdf>

fel cum legea parcurilor IT a adus în sistemul fiscal licit companiile IT, care anterior operau ilegal în afara sistemului fiscal al statului. O reducere majoră a plăților fiscale pentru cei mai puțin plătiți lucrători ar elimina stimulentele principale pentru salariile în plicuri. Aceasta ar duce la creșterea salariilor pentru lucrători și la creșterea profiturilor pentru companiile care ar avea mai multe resurse pentru a angaja mai mulți oameni pentru a-și extinde afacerile și operațiunile. Pragurile fiscale pentru un sistem de impozitare diferențiat ar trebui consultate cu atenție cu economiștii și experții pentru a atinge 2 obiective primordiale. În primul rând, pentru a stimula respectarea obligațiilor fiscale de către salariații mai puțin plătiți. În al doilea rând, pentru a-i aduce pe cei cu venituri mari sau care utilizează în prezent "alte" surse de venit și aducerea salariilor lor în economie într-un mod oficial. Nicio altă soluție decât un sistem de impozitare diferențiat nu poate atinge ambele obiective simultan.

1.3.2. Impozitul pe activități independente

Guvernul ar trebui să pună în aplicare noi reguli privind activitățile independente pentru persoanele care operează ca microîntreprinderi în sectorul serviciilor, inclusiv zugravi, instalatori, lucrători în construcții, consultanți etc. Mai detaliat am relatat despre această inițiativă în Secțiunea 4.1. al prezentului document.

PRIORITATEA 2: ACCESUL LA FINANȚARE ȘI CAPITALUL DE INVESTIȚII

Obiectiv principal: Recunoașterea formulei: "Economii forțate = investiții" Moldova trebuie să creeze condițiile pentru economisirea privată care să ducă la noi posibilități în capitalul investițional.

Secțiunea 2.1. Accesul la finanțare și capitalul de investiții

Întreprinderile micro, mici și mijlocii din Moldova scot în evidență cu titlu de provocare majoră accesul la capital pentru inițierea, creșterea și extinderea afacerilor sale. Această problemă este adesea înțeleasă ca o problemă determinată de faptul că băncile nu sunt dispuse să împrumute bani cu aproape niciun risc pentru ele însele. Este obișnuit, de exemplu, ca băncile să solicite depunerea a 100% sau mai multe garanții înainte de aprobarea unui împrumut.

Autoritățile guvernamentale actuale au căutat să sprijine împrumuturile de afaceri prin lansarea Programului 373, dar și alte mecanisme de garantare a împrumuturilor implementate prin ODA. AIM susține crearea și lansarea unor astfel de programe, dar recunoaștem că aceasta nu rezolvă esența problemei din sistemul financiar al Moldovei. Persoanele fizice au puține opțiuni de a-și investi economiile și puține stimulente pentru a menține economiile sale financiare în cadrul sistemului financiar național. Eficiența de facto a programelor de genul celei 373⁹ sunt proporțional de eficiente cu nivelul lor de capitalizare. Planurile actuale ale Guvernului presupun fie capitalizarea programelor de garantare a creditelor de la bugetul de stat, fie cu sprijinul partenerilor internaționali. Aceasta este o soluție pe termen scurt și nu una care va permite o creștere susținută pe termen lung.

Pentru a realiza economii în rândul populației, care vor fi păstrate în bănci și apoi acordate cu împrumut persoanelor fizice și companiilor la rate rezonabile, este necesar să se pună în aplicare politici care să creeze stimulente pentru ca oamenii să economisească banii.

Pe lângă piețele de creditare bancară și nebanară, Moldova are în prezent structuri de capital de risc sau pârgii de investiții de tip business-angel aproape inexistente. Aceasta înseamnă că singura finanțare disponibilă pentru startup-uri, care sunt prea riscante în orice țară pentru

⁹ <https://373.gov.md/>

majoritatea împrumuturilor bancare, este autofinanțarea sau finanțarea familiei și a prietenilor. Modificările legislative care atenuează riscul pentru potențialii investitori trebuie luate în considerare pentru a face viabile astfel de structuri de investiții de capital.

AIM a identificat următoarele probleme-cheie în ceea ce privește finanțarea IMM-urilor:

- (a) **Lipsa creditelor accesibile** - În mod critic, acest lucru este determinat de lipsa investitorilor pe piața moldovenească dispuși să-și asume investiții mai riscante pe termen lung. Investitorii străini care au acces la piețele străine de capital sunt avantajați masiv față de afacerile locale, care trebuie să se bazeze exclusiv pe piețele de capital din Moldova.
- (b) **Fără capital de risc / piață pentru investitorii de tip business-angel** - Capitalul de risc este o formă de capital privat și un tip de finanțare pe care investitorii îl oferă companiilor start-up și întreprinderilor mici despre care se crede că au un potențial de creștere pe termen lung. Capitalul de risc provine, în general, de la investitori înstăriți, bănci de investiții și orice alte instituții financiare. În cazul unui „Business Angel” vorbim despre o persoană privată, adesea cu experiență în afaceri, care investește direct o parte din activele lor în afaceri private noi și în creștere. Business Angels pot investi individual sau ca parte a unui sindicat în care un înger preia de obicei rolul principal.
- (c) **Prea multe persoane aflate în afara serviciilor bancare și prea multe economii de bani aflate în afara serviciilor bancare în întreaga economie** - Conform datelor din 2021, 64,25% din persoanele de peste 14 ani aveau cont bancar în Moldova¹⁰. Aceasta se compară cu 69,12% în România, 99,38%¹¹ în Estonia, 99,98%¹² în Germania și 83,56% în Ucraina. Persoanele fără conturi bancare în Moldova economisesc adesea bani în alte moduri, de exemplu achiziționând materiale de construcție sau investind treptat în proprietățile lor. Multe persoane care nu au acces la servicii bancare sau care nu au acces la servicii bancare evită sistemul bancar deoarece desfășoară activități care nu sunt permise de legislația actuală - de exemplu, activități independente, muncă sezonieră sau neregulată. Problema creează un surplus de economii neproductive (de exemplu, grămezi de materiale de construcție care intră într-o casă construită de-a lungul mai multor ani). Aceste economii nu pot fi împrumutate și utilizate pentru a stimula creșterea economică în întreaga economie. Fără integrarea întregii populații în sistemul bancar și de economii, Moldova va lupta mereu să găsească capital investițional autohton.
- (d) **Piața de capital inexistentă** - Bursa de Valori a Moldovei a fost în mare parte nefuncțională din 2009¹³. Fără o piață de capital funcțională și eficientă, companiile care doresc să atragă capital prin intermediul piețelor de capital publice sunt nevoite să caute opțiuni alternative, iar în unele cazuri pe piețele de capital străine.

Problema reformei sau reconstrucției pieței de capital din Moldova depășește domeniul de aplicare al prezentului Plan și concentrarea AIM asupra IMM-urilor. În același timp, este un decalaj critic în sectorul de finanțare a afacerilor din Moldova și acest fapt trebuie remarcat. AIM nu are o soluție propusă pentru această problemă, dar solicită autorităților competente să recunoască faptul că piața națională de capital este nefuncțională. Odată cu această recunoaștere, va fi posibil să avem un dialog mai larg cu mai multe părți interesate cu privire la ceea ce urmează. Indiferent dacă există o reformă a pieței, un acces mai ușor la piețele externe sau alte mecanisme alternative, cum ar fi o piață locală de obligațiuni (nu piața de capital), există soluții și este timpul să începem recunoașterea problemei și să începem abordarea acesteia.

Soluții propuse

¹⁰ https://www.theglobaleconomy.com/Moldova/percent_people_bank_accounts/

¹¹ https://www.theglobaleconomy.com/Romania/percent_people_bank_accounts/

¹² https://www.theglobaleconomy.com/Estonia/percent_people_bank_accounts/

¹³ <https://moldovamatters.substack.com/p/explainer-the-moldovan-stock-market>

2.1.1. Programul privat de economii și investiții pe termen lung

Guvernul ar trebui să creeze un program privat de economii pe termen lung pentru salariați, similar cu Programul de Pensionare 401k din SUA¹⁴. Acest program ar permite lucrătorilor să economisească 10% din venitul lor (de până la impozitare) și să-l echivaleze cu angajatorii lor la nivelul 50% (de asemenea, înainte de impozitare). Contribuțiile la contul de investiții ar fi impozitate numai dacă sunt retrase înainte ca contul să ajungă la scadență. Fondurile vor fi gestionate de către băncile calificate selectate și certificate de agenția guvernamentală care supraveghează programul.

Participarea la programul din Moldova se propune a fi pe bază voluntară pentru companii și angajați, dar obligatorie pentru companiile subvenționate fiscal, cum ar fi cele din parcul IT. Angajații Parcului IT care câștigă mai mult de 3x al echivalentului salariului minim pe țară ar trebui să fie obligați să participe la suma maximă de economii. Fondurile din cadrul acestui program pot fi direcționate integral sau parțial către împrumuturi pentru dezvoltarea afacerilor în condiții favorabile pentru acestea – cum ar fi de exemplu Programul 373¹⁵. La fel ca în cazul Programului 373, autoritățile guvernamentale ar trebui să stabilească zone prioritare de creditare și să le actualizeze după cum este necesar pentru a ține cont de schimbările de pe piață și de nevoile naționale strategice. Inițial, ar fi benefic ca programul să acorde prioritate împrumuturilor pentru:

- (a) Producerea internă a energiei electrice sau investiții în economii / producție de energie de către întreprinderi;
- (b) Turismul local și regional;
- (c) IMM-uri și produse pentru stimularea creșterii și rezilienței întreprinderilor mici și mijlocii;
- (d) Noi companii înființate de către persoanele cu experiență din diasporă care revin în Moldova;
- (e) Instituții de învățământ private acreditate care beneficiază de programele PPP descrise în secțiunea 1.1.1.
- (f) Agricultură de înaltă valoare (care au o valoare de piață mai mare în comparație cu culturile convenționale) axată pe export.

2.1.2. Programe de stimulare și reforme legate de aducerea oamenilor în sistemul financiar gestionat de sistemul bancar.

Este esențială reducerea masivă a numărului de persoane care utilizează bani din afara sistemului de servicii bancare din Moldova, pentru a pune în comun economiile națiunii în cadrul instituțiilor financiare, astfel încât acestea să poată fi acordate cu împrumut înapoi și să devină productive și eficiente din punct de vedere economic. Pentru a stimula persoanele fizice să adere la serviciile din sistemul bancar și pentru a stimula companiile să-și aducă angajații în sistemul bancar, susținem și propunem următoarele inițiative și politici:

- (a) Crearea și implementarea unui sistem de impozitare diferențiat, bazat pe venitul persoanei, așa cum este descris în secțiunea 1.4.1. Acest lucru va reduce stimulentele pentru salarii în plicuri și va aduce mai mulți lucrători pe deplin în sistemul financiar.
- (b) Crearea Programului privat de economii și investiții pe termen lung descris în secțiunea 2.1.1. Acest program va avantaja companiile care oferă contracte legale de muncă și le va dezavantaja pe cele cu salarii în plicuri.
- (c) Crearea unui sistem digital de activități independente pe baza numerelor IDNO ale unei persoane, așa cum este descris în Secțiunea 4.1.1. Acest sistem ar permite persoanelor încadrate în activități economice și industriei care în prezent nu sunt de legislația națională aplicabilă privind ocuparea forței de muncă să ar putea fi încadrați cu ușurință pe piața legală a muncii prin intermediul sistemului bancar al țării.
- (d) Sistemul național de evaluare a bonității clienților în materie de creditare bazată pe istoricul tranzacțiilor bancare. Guvernul ar trebui să promoveze crearea unui sistem național de evaluare a bonității, astfel încât băncile și alți creditori financiari să poată evalua mai ușor candidații pentru împrumuturi și produse financiare. Țările cu sisteme

¹⁴ [https://en.wikipedia.org/wiki/401\(k\)](https://en.wikipedia.org/wiki/401(k))

¹⁵ <https://373.gov.md/>

de evaluare a clienților pe baza scorului acordat urmare evaluării stimulează participarea în sectorul bancar și financiar a persoanelor fizice de la o vârstă fragedă. Acest fapt permite construcția unor scoruri de credit și poate fi utilizat pentru viitor în cazul unei eventuale ipotece pentru locuință sau o altă investiție. Pentru a construi un sistem cu rate bancare care să concureze cu cele de exemplu din Estonia, este esențial ca părinții să fie stimulați să-și aducă copiii în sistemul bancar și să-i învețe alfabetizarea financiară de bază de la o vârstă fragedă.

2.1.3. Implementarea conceptului de "Răspundere limitată" în cadrul structurii "Răspunderii limitate" a SRL

Pentru a stimula crearea capitalului de risc (venture capital) și a fondurilor investitorilor de tip angel (angel investor funds) în Moldova, este necesară actualizarea legislației țării care reglementează structura SRL-urilor pentru a răspunde așteptărilor investitorilor străini și pentru a permite antreprenorilor locali să-și asume riscuri de afaceri.

Adoptarea reformei SRL în iulie 2023 a revizuit complet structura învechită a SRL-urilor din Moldova și a permis crearea unei noi structuri flexibile în gestionarea deținătorilor cotelor sociale precum și investițiile de capital. Luată separată, această reformă a reprezentat un salt masiv înainte în capacitatea antreprenorilor de a structura companiile din Moldova fără offshoring. Constatăm însă că nu este suficient. Fără o protecție juridică reală menită să limiteze răspunderea investitorilor, aceștia fiind pricepuți în afaceri vor căuta întotdeauna un nivel suplimentar de protecție prin intermediul unei entități offshore din SUA, UE sau din altă parte în vederea limitării răspunderii. Fără asigurarea răspunderii limitate reale în așa-numitele "societăți cu răspundere limitată" din Moldova, fondurile de investiții și investitorii individuali care doresc să investească pe scară largă în economia moldovenească nu vor face acest lucru prin intermediul structurilor companiilor moldovenești.

Pe lângă importanța atragerii investitorilor și a creării condițiilor pentru o piață de investiții în acțiuni, limitarea răspunderii a fost o parte a motorului care a condus la o creștere economică uriașă în Statele Unite, de când această structură a fost introdusă pentru prima dată în anii 1970. Atunci când un antreprenor se teme să-și piardă casa, mașina sau să sufere datorii majore din cauza eșecului afacerii, nu își va asuma riscuri și nici măcar nu își va lua banii de investiții într-un loc mai sigur. Moldova este deja o piață investițională "cu risc înalt" extrem. Creșterea artificială a riscului prin nerespectarea normelor internaționale privind societățile cu răspundere limitată nu face decât să complice desfășurarea afacerilor și construcția unei economii mai bune.

PRIORITATEA 3: BALANȚA COMERCIALĂ

Obiectiv principal: Creștere susținută în principalele industrii naționale

Secțiunea 3.1. Susținerea potențialului de export al Moldovei

Secțiunea 3.2. Susținerea producătorilor locali și stimularea investițiilor în energie

În ultimul deceniu, Moldova a avut în mod constant un deficit comercial cu vecinii săi¹⁶ și a fost dependentă de importurile din sectoarele economice critice, în special din domeniul energetic. Existența unui deficit comercial nu este în sine neapărat o problemă și este în mare măsură așteptată într-o țară fără bogăție de resurse sau o bază industrială dezvoltată. În același timp, lipsa aprovizionării sigure cu energie a Moldovei și lipsa capacității interne de producere a energiei au creat crize economice multiple și reprezintă în mod clar o amenințare strategică

¹⁶ <https://tradingeconomics.com/moldova/balance-of-trade#:~:text=Balance%20of%20Trade%20in%20Moldova,Million%20in%20December%20of%202022>.

pentru întreaga economie. În plus, pe măsură ce Moldova aşteaptă cu nerăbdare să intre în Uniunea Europeană, producătorii și industriile locale se vor confrunta atât cu beneficii, cât și cu provocări atunci când se vor integra în cel mai mare bloc de liber schimb din lume. Luând în considerare acest lucru, AIM pledează pentru acțiuni guvernamentale de stimulare a sectoarelor economice cu potențial de export subdezvoltat, încercând în același timp să dezvolte strategii pentru a reduce dependența țării de energia importată. De asemenea, încercăm să evidențiem oportunitățile și riscurile pe care le vedem în dezvoltarea relațiilor comerciale internaționale ale Moldovei în următorii 5 ani și să sugerăm politici orientate spre viitor pentru a ne pregăti pentru un peisaj economic în schimbare.

SECȚIUNEA 3.1. SUSȚINEREA POTENȚIALULUI DE EXPORT AL MOLDOVEI

Economia Moldovei este neperformantă în mai multe domenii economice cheie legate de exportul de mărfuri. Aceasta include pilonii tradiționali ai economiei, cum ar fi agricultura și businessul agricol, precum și sectoarele mai noi, cum ar fi TIC și turismul. AIM consideră că, prin politici și investiții orientate spre viitor, infrastructura și mediul de reglementare pot susține o creștere majoră în aceste sectoare-cheie și pot crea o valoare adăugată și o consolidare a economiei naționale.

AIM pledează pentru concentrarea asupra următoarelor sectoare și politici țintă:

Soluții propuse

3.1.1. Tehnologia informației și a comunicațiilor (TIC)

Moldova a cunoscut un boom al companiilor din domeniul TIC de la adoptarea legii parcurilor IT. În același timp, companiile se luptă să găsească și să păstreze talentele, deoarece nu există suficiente programe educaționale pentru a instrui studenții din universități sau pentru a recalifica profesioniștii care doresc să treacă din alte domenii în domeniul TIC.

În scopul susținerii și dezvoltării acestei industrii în creștere, AIM pledează ferm pentru implementarea reformelor ample în domeniul educației, așa cum este descris în Secțiunea 1.1. al prezentului document, care ar avea ca efect crearea mai multor conducte de educație și certificare, formarea de noi lucrători în domeniul TIC. Pe parcursul implementării reformelor în domeniul educației, este esențial să fie implicat și sectorul privat, deoarece companiile existente din domeniul TIC pot fi un aliat crucial în crearea, predarea și sprijinirea programelor educaționale și programelor de certificare.

3.1.2. Promovarea turismului

Moldova are un sector turistic anemic, care reprezintă în prezent o parte nesemnificativă a exporturilor și a PIB-ului național. În 2019, țara a înregistrat aproximativ 179.000 de turiști¹⁷ care au intrat țară (acestea reprezintă ultimele cifre pre-pandemice). Pentru context, există un oraș în statul american Georgia numit Helen. Acest oraș, cu o populație de 545 de persoane și 1 semafor, primește 3 milioane de turiști anual¹⁸. Acest lucru nu se datorează unor ruine antice sau frumuseții naturale demne de UNESCO. La mijlocul anilor 1970, Helen era un oraș muribund, cu șomaj ridicat și probleme de abuz de droguri. Un consilier municipal a propus un plan pentru a face orașul un "sat alpin german" și pentru a atrage turiștii la amplele drumeții, camping și alte activități în aer liber ale orașului. Astăzi, Helen găzduiește cel mai mare „Oktoberfest” de pe Coasta de Est și chiar și cel petrecut de McDonald's are o moară de vânt pe el. În mod similar, Moldova are nevoie de o strategie națională elaborată în domeniul turismului și de a „alege” să fie o destinație turistică. Având în vedere frumusețea națională a țării, cultura vinului și a produselor alimentare și numărul tot mai mare de atracții turistice rurale, este posibil ca acest sector să devină un contribuitor major la economia națională. În scopul atingerii progreselor meritate a acestui sector proporțional potențialului său, AIM pledează pentru următoarele politici și inițiative:

¹⁷ <https://www.worlddata.info/europe/moldova/tourism.php>

¹⁸ <https://www.fox5atlanta.com/news/north-georgia-tourist-town-with-a-german-flair-is-practically-shut-down-in-the-midst-of-the-pandemic>

- (a) **Crearea unui Birou Național de Promovare a Turismului** - Guvernul ar trebui să creeze și să sporească finanțarea unui birou național responsabil de promovarea țării la nivel regional ca și destinație turistică. Acest birou național ar trebui să fie responsabil pentru promovarea brand-ului național, achiziționarea publicității în țările țintă pentru a determina oamenii să ia în considerare călătoriile în Moldova și coordonarea cu sectorul privat pentru promovarea și susținerea clusterelor și traseelor turistice. Pe lângă promovarea turismului moldovenesc, oficiul ar trebui să joace un rol în dezvoltarea culturii și infrastructurii necesare pentru turismul din Moldova. Acest birou național ar avea mai multe roluri în acest domeniu, care ar putea include printre altele și următoarele:
- (i) **Instruirea primarilor și a autorităților publice locale** – Colaborarea cu administrațiile locale pentru educarea acestora cu privire la beneficiile turismului local și cerințele de infrastructură pe care le au turiștii. Multe orașe puternic turistice (de exemplu, Orheiul Vechi) au fost construite și promovate în întregime de sectorul privat și societatea civilă. Administrațiile locale ar trebui să își cunoască rolul în marcarea traseelor, furnizarea de hărți și informații locale și colaborarea cu întreprinderile private pentru a crea un ecosistem care să sprijine turiștii străini.
- (ii) **Premiul Satul Anului** - Biroul național ar trebui să urmărească mecanisme low-cost și cu impact sporit de încurajare a dezvoltării turismului local, cum ar fi crearea unui „Sat al anului” pentru cele mai pitorești și turistice sate sau orașele din Moldova.
- (iii) **Trasee turistice naționale** - Turiștii care vin în Moldova caută o aventură "în afara cărărilor bătătorite" și tradiții locale autentice. Un birou național de turism ar putea crea infrastructura pentru a conecta acești turiști cu comunitățile locale prin dezvoltarea traseelor naționale de drumeții, rucsac și ciclism bazate pe modelul¹⁹ Camino de Santiago²⁰.
- (b) **Finanțarea investițiilor în turism** - Investițiile locale în turism, în special în cadrul clusterelor și de-a lungul traseelor desemnate și a altor zone de oportunitate, ar trebui să fie în mod explicit eligibile pentru programe de finanțare subvenționată, cum ar fi de exemplu Programul 373. În cazul în care Programul 373²¹ este finanțat așa cum este descris în Secțiunea 2.1. sau dacă sunt luate în considerare alte programe de creditare subvenționată, turismul ar trebui analizat în calitatea sa de sector de importanță strategică națională.

SECȚIUNEA 3.2. SUSȚINEREA PRODUCĂTORILOR LOCALI ȘI STIMULAREA INVESTIȚIILOR ÎN ENERGIE

Fiind o țară fără o bază industrială puternică, Moldova se bazează pe partenerii comerciali pentru importul multor articole critice. În același timp, întreprinderile locale sunt capabile să producă o mare parte a nevoilor și necesităților Moldovei cu modificările corecte ale cadrului de reglementare și a programelor de stimulare potrivite.

În acest sens, AIM pledează pentru următoarele politici și inițiative focusate pe susținerea producătorilor locali:

Soluții propuse

3.2.1. Stimularea investițiilor în energia verde din sectorul privat

Evenimentele din ultimii 2 ani au demonstrat clar că neglijarea pe termen lung de către Moldova a securității energetice și a producției interne de energie se numără printre cele mai mari amenințări strategice ale țării. De la izbucnirea războiului la scară largă din Ucraina, Guvernul Moldovei a întreprins acțiuni rapide pentru a izola țara de șantajul energetic rusesc și pentru a crea interconexiuni energetice suplimentare cu UE. Partenerii internaționali oferă Republicii Moldova un sprijin financiar substanțial pentru a implementa proiecte de infrastructură energetică la scară largă în sprijinul acestui obiectiv. Un articol al lui Suriya

¹⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Camino_de_Santiago

²⁰ <https://caminoways.com/camino-de-santiago>

²¹ <https://373.gov.md/>

Evans-Pritchard Jayanti din revista Time²² a remarcat oportunitatea unică a Moldovei de a construi o economie a energiei verzi. Articolul scoate în evidență dependența majoră de aproape 100% a Moldovei de energia importată, însă susține că aceasta este o forță potențială, deoarece *"Moldova are luxul contraintuitiv de a putea începe aproape de la zero"*. Estimările indică faptul că țara are nevoie de investiții energetice de 1 miliard de dolari pe an pentru a construi un sistem energetic național viabil. Donatorii internaționali și contribuabilii vor juca un rol major în această investiție, dar cu programele de stimulare potrivite, sectorul privat poate sprijini simultan această investiție necesară, construind în același timp afaceri ecologice competitive și creând locuri de muncă verzi bine plătite în țară. În acest scop, AIM pledează ca guvernul să ia următoarele măsuri pentru a permite inițiativele economice ale persoanelor fizice și a sectorului privat:

- (a) **Consolidarea și finanțarea programelor de garantare a împrumuturilor** - cum ar fi Programul 373 după cum este descris în Secțiunea 2.1. Obiectivul de acordare a creditelor subvenționate (preferențiale) susținute de către Guvern, pentru investiții specifice în domeniul energiei verzi după cum este descris în prezenta secțiune.
- (b) **Introducerea Stimulentelor Fiscale pentru Investiții (SFI) pentru proiecte de energie verde** - stimulentele fiscale vor spori investițiile din partea persoanelor fizice și a întreprinderilor pentru a contribui la o tranziție energetică. În acest context, AIM pledează pentru următoarele inițiative:
 - (i) **SFI pentru proprietarii individuali de case** – Guvernul ar trebui să stabilească și să aplice un stimulent fiscal pentru eficiența energetică a gospodăriilor individuale sau investiții în generarea energetică egală cu 30% din costul investiției, care ar urma să fie plătită ca rambursare a impozitului pe venit la sfârșitul anului fiscal. Acest credit ar trebui să se aplice instalării pompelor de căldură, proiectelor de izolare a locuințelor, încălzirii solare a apei și generării de energie pentru gospodăria, cum ar fi panourile solare instalate pe acoperișul caselor.
 - (ii) **SFI pentru companiile non-producătoare de energie** – Guvernul ar trebui să stabilească și să aplice un stimulent fiscal pentru instalarea pompelor de căldură, izolației termice, încălzirii solare a apei, turbinelor solare pe acoperișul clădirilor și micro-eoliene de către companiile care nu sunt implicate în activitatea de bază de generare a energiei. Acest credit ar trebui să fie egal cu 30% din costul investiției proiectului care urmează să fie finanțat fiind raportat la plățile TVA.
 - (iii) **SFI pentru companiile producătoare de energie** - Guvernul ar trebui să creeze stimulente fiscale și credite preferențiale pentru companiile care montează instalații de energie solară, eoliană și pe baza biomasei.
 - (iv) **Stimularea PPP pentru producerea energiei** – potrivit articolului 5.4 din Legea cu privire la energia electrică²³, statul poate oferi terenuri fără careva costuri companiilor implicate în producerea de energie electrică verde. În prezent există prea puține stimulente pentru autoritățile competente de stat și administrația locală pentru a pune la dispoziție terenuri pentru producătorii de energie eoliană și solară, inclusiv terenuri mici. Guvernul ar trebui să stimuleze autoritățile publice locale și alte agenții de stat competente prin publicarea statisticilor privind regiunile care au cel mai mare succes în atragerea investițiilor verzi și încurajarea publică a acestor proiecte.
- (c) **Consolidarea cadrului juridic al asociațiilor de apartamente, cu accent pe energia verde** - Asociațiile de apartamente trebuie să fie eligibile în mod explicit în cadrul programelor de garantare a împrumuturilor descrise în Secțiunea 2.1., astfel încât să poată contracta credite pentru instalații de energie verde, cum ar fi energia solară pe acoperiș, de care beneficiază toți locatarii blocului din orașe.
- (d) **Leadership prin exemplu** - în timp ce statul va crea premise favorabile pentru promovarea și implementare politicilor și programelor de stimulare care conduc tranziția Moldovei către energia verde, este important ca entitățile guvernamentale naționale și locale să demonstreze prin exemplu același lucru. Panourile solare ar trebui instalate pe acoperișul instituțiilor publice din întreaga țară cât la nivel central atât și la nivel local.

²²

<https://time.com/6310923/moldova-green-promise-europe/>

²³

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135004&lang=ro

Această manifestare prin exemplu a tendinței spre tranziția către energia verde va contribui la dezvoltarea companiilor locale de energie verde și va face publicul conștient de obiectivele ambițioase stabilite de Președinta țării prin vizarea neutralității carbonului a Republicii Moldova până în 2035²⁴.

3.2.2. Producția de cânepă industrială

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare ar trebui să accelereze planurile existente pentru a crea un mecanism simplificat de autorizare a creșterii și producției a cânepii industriale în Moldova. În prezent, Moldova este importator net de "făină de cânepă, material nețesut din cânepă, semințe de cânepă și ulei de cânepă". Cânepa poate fi cultivată în toate regiunile Moldovei, dacă este foarte sensibilă la climă și este o cultură de valoare înaltă. În mod critic, cânepa industrială poate fi transformată în vată de cânepă, un material eficient și (potențial) de izolare a clădirilor fabricat pe plan intern.

3.2.3. Prețuri competitive la raft pentru producătorii locali

AIM pledează pentru crearea circumstanțelor și mediului favorabil pentru prețuri competitive la raft pentru producătorii locali. Se propune analiza situației și efectuarea unui studiu cu privire la garantarea accesului produselor locale pe rafturile magazinelor și a cumpărătorilor. Astfel, se urmărește ideea ca producătorii moldoveni să fie stimulați și să dispună de siguranță că au o piață de desfacere cu produse competitive și la prețuri rezonabile, în comparație cu aceleași produse de import. Urmare studierii în detaliu a problemei, inclusiv sub aspectul încadrării în limitele Acordului de Asociere cu UE, AIM va pleda pentru ajustări la cadrul normativ aplicabil care va consolida mediul favorabil pentru prețuri competitive la raft în ceea ce privește producătorii locali.

PRIORITATEA 4: CREȘTEREA PIB-ULUI

Obiectiv principal: Moldova - cel mai ușor loc de a face afaceri din Europa

Secțiunea 4.1. Eliminarea „lacunelor” legislative

Secțiunea 4.2. Eliminarea ineficiențelor și concentrarea asupra economiilor de timp în economie

Secțiunea 4.3. Reforma reglementărilor pentru micii producători

Creșterea economică trebuie să fie prioritatea principală a guvernului, deoarece este un factor necesar în rezolvarea tuturor celorlalte probleme politice și sociale cu care se confruntă țara. Cu o economie în creștere, Moldova poate reduce și inversa migrația, crește pensiile, combate rădăcinile populismului politic și combate corupția investind mai bine în salariile și instituțiile din sectorul public. Fără o creștere economică masivă și susținută, niciunul dintre aceste obiective nu ar fi posibil de realizat. Pentru a crește PIB-ul țării mai mulți factori sunt importanți pe termen scurt, mediu și lung. Fiecare inițiativă și recomandare de politici stabilită în prezenta Agendă Legislativă se axează pe obiectivul fundamental – „Creșterea PIB-ului”. În același timp, este esențial să se identifice nucleul problemelor economice ale țării și să se pledeze pentru politici care să rezolve problema principală - Moldova nu este un loc bun pentru a face afaceri.

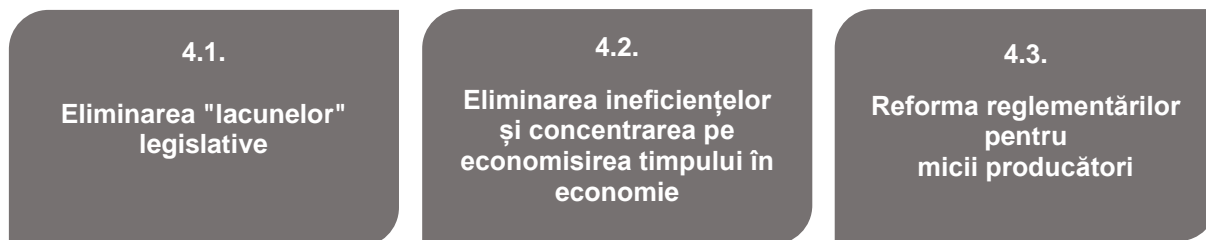
Pentru a vedea o creștere economică rapidă și susținută, guvernul trebuie să-și stabilească un obiectiv simplu:

„Moldova trebuie să fie locul din Europa unde este cel mai simplu să faci afaceri”

AiM

²⁴ <https://time.com/6310923/moldova-green-promise-europe/>

Pentru a atinge acest obiectiv, AIM crede într-o reformă îndrăzneată a pieței interne pentru a simplifica radical procesul de operare a unei afaceri în Moldova și pentru a elimina cauzele primare ale corupției, informalității și ineficienței pe piața existentă. Pentru a face acest lucru, AIM a identificat 3 domenii-cheie de reformă:

În cazul în care cele trei domenii de intervenție vor fi realizate împreună cu alte elemente ale prezentei Agende Legislative, reformele care urmăresc să faciliteze fundamental desfășurarea afacerilor în Moldova vor duce la o creștere economică substanțială și susținută.

SECȚIUNEA 4.1. ELIMINAREA "LACUNELOR" LEGISLATIVE

AIM definește o "lacună" legislativă ca orice funcție de afaceri obișnuită, normală, pe care o companie moldovenească trebuie să o întreprindă sau să o execute, însă care nu este permisă în prezent de cadrul legal aplicabil. Lacunele apar atunci când legislația sau reglementările concepute cu deficiențe sau depășite de timp obligă companiile să găsească soluții ilegale sau semi-legale pentru a îndeplini sau realiza o sarcină simplă. Lacunele legislative creează efectul de „informalitate”. Deoarece inspectorii responsabili de efectuarea controalelor de stat cunosc aceste lacune legislative, ei pot potențial profita de ele, transformând „informalitatea” în corupție prin extorcare și aluzii de a oferi mită. Este esențial să se elimine aceste lacune și să se adopte un cadru de reglementare clar, astfel încât companiile să poată face ceea ce trebuie fără a încălca legea sau a oferi mită funcționarilor publici.

AIM a identificat următoarele "lacune" cheie și vine cu următoarele propuneri de politici:

Soluții propuse

4.1.1. Dreptul activităților independente

Moldova nu are un sistem funcțional de activitate independentă pentru cazurile în care persoanele fizice lucrează în sectorul de prestare a serviciilor, dar nu sunt angajați cu normă întreagă în cadrul unei oarecare companie. Aceasta înseamnă că mulți angajați/lucrători care prezintă o importanță pentru economie și sunt adesea angajați la întreprinderi pentru o muncă pe termen scurt nu cad întocmai sub prevederile codul fiscal, respectiv nu plătesc impozite, nu sunt considerați angajați legal de către companii iar sursele lor financiare sunt adesea în afara sistemului financiar gestionat de către sistemul bancar al țării. Această problemă se aplică unui spectru larg de profesii, inclusiv instalatori, meseriași, zugravi, reparatori de toate tipurile, consultanți (marketing online, social media etc.). Ceea ce au în comun aceste profesii este că sunt adesea 1 persoană sau o echipă mică (2-3 muncitori în construcții) și sunt prea mici pentru a crea un SRL. Lipsa legislației în acest domeniu nu numai că are un impact negativ asupra lucrătorilor, care nu își pot legaliza veniturile, ci și asupra companiilor care trebuie să creeze numerar "gri" sau "negru" pentru a plăti serviciile necesare în numerar. Companiile nu au luxul de a alege să nu angajeze un instalator atunci când spre exemplu conductele prezintă scurgeri sau apare necesitatea de a efectua o lucrare minoră dar urgentă. Nevoia de a angaja persoane care nu cad sub incidența legislației actuale impun acceptarea relațiilor „informale” care în consecință alimentează evaziunea fiscală și corupția.

AIM a studiat cele mai bune practici regionale și globale privind activitățile independente și propune o structură similară cu cea din multe alte state în care persoanele care lucrează în anumite sectoare ar trebui tratate ca companii micro pentru ei înșiși. Soluția noastră necesită un sistem complet transparent și digital, facilitat de FISC și operat de bănci. Persoanele fizice și companiile pot plăti o persoană care desfășoară activități independente făcând referire la

codul IDNO și la datele bancare ale beneficiarului. În acest proces de plată, tipul de muncă și timpul plății ar fi înregistrate, iar impozitele ar fi retrase în mod automat de către instituția financiară. AIM propune o rată specială graduală de impozitare începând de la 2% și majorându-se cu 2% anual până când ajunge egală cu rata impozitului pentru companiile comerciale. Această creștere treptată a ratei de impozitare va aduce oamenii în noul sistem și, în cele din urmă, va alinia persoanele care desfășoară activități independente cu nivelul general de impozitare în domeniul afacerilor, recunoscându-le ca fiind micro-companii. Băncile vor fi stimulate să participe prin aflulul de noi clienți care nu sunt în prezent „bancarizați”. Deoarece în prezent nu se percep deloc impozite pentru această categorie de liber profesioniști, fiecare leu în impozite este un leu pe care FISC-ul nu îl colectează, rămânând în economia „gri”. Mai multe detalii sunt expuse în proiectul legii propus de AIM privind activitățile independente²⁵.

4.1.2. Statutul lucrătorilor agricoli și al lucrătorilor sezonieri

Similar cu problemele activității independente din domeniul prestării serviciilor, în Moldova nu există un statut formal și funcțional pentru lucrătorii sezonieri din agricultură. Acești lucrători sunt plătiți în prezent în numerar, ei nu plătesc impozite, nu primesc beneficii, nu au acces la servicii bancare și nu au protecție juridică în calitate de angajați. Având în vedere importanța sectorului agricol în cadrul economiei Moldovei, este esențial ca această lacună să fie eliminată prin reglementare.

Evaziunea fiscală în sectorul agricol este o problemă în multe țări și nu este valabilă doar în cazul Republicii Moldova. Orice soluție ar trebui să îndeplinească 2 criterii: 1) trebuie să fie simplă și 2) trebuie să prezinte un avantaj competitiv companiilor care respectă legea. În acest scop, AIM propune crearea unei cote unice de impozitare în mărime de 7% din salariile lucrătorilor sezonieri din agricultură. Lucrătorii care câștigă mai puțin de 3x al salariului minim ar fi eligibili pentru beneficii complete, inclusiv asistență medicală și pensii. Lucrătorii care câștigă mai mult de 3x al salariului minim ar trebui să participe în proporție de 100% la planul de economii private prezentat în Secțiunea 2.1.. Prin punerea în aplicare a unui sistem de impozitare simplu ca acesta, FISC-ul va transparentiza un sector întreg care în prezent se află în totalitate în economia „gri”. Prin prezentarea beneficiilor lucrătorilor, companiile care participă la acest program vor avea un avantaj competitiv față de cele care nu o fac, ceea ce va duce la adoptarea la scară largă în întreaga industrie. În timp, odată ce un sistem de impozitare diferențiat (astfel cum este descris în Secțiunea 1.4.1.) este pus în aplicare, acest regim special de impozitare poate fi pliat într-un sistem fiscal comun, la fel ca SFI²⁶.

4.1.3. Plățile online și e-Bon Fiscal

În prezent, Republica Moldova are un sector anemic și aproape inexistent în ceea ce privește comerțul electronic. În ultimii 3 ani, băncile și câțiva procesatori de plăți în calitate de părți terțe au început să facă posibil ca oamenii să plătească pentru un bun sau serviciu online. În același timp, aceste servicii nu sunt simple sau pe deplin integrate în cadrul principalilor prestatori ai serviciilor de plată online din Moldova. De exemplu, plățile către Yandex Go sunt procesate în Amsterdam, Bolt în Estonia, Glovo în Spania etc. Companiile au fost nevoite să găsească soluții având în vedere lipsa procesatorilor de plăți locali și, în mod critic, lacunele din legislația privind bonurile de plată electronice. Cerința privind bonurile de plată pe suport de hârtie exclude piețele online cu infrastructură comună de distribuție cum ar fi spre exemplu Amazon și plățile recurente pentru serviciile digitale cum ar fi spre exemplu serviciile în bază de abonament. Într-un document separat aceste probleme au fost analizate de către AIM dar și altele aferente sectorului comerțului electronic, într-un document conceptual intitulat Deblocarea potențialului de comerț electronic al Moldovei²⁷.

Pentru a crea infrastructura financiară necesară pentru un sector modern al comerțului electronic, guvernul trebuie să creeze un sistem digital de încasări - e-Bon Fiscal. AIM a elaborat un concept care cuprinde și o specificație funcțională pentru acest sistem, bazându-

²⁵ <https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1yFa1-L681IVx1Bde1-oabqDLGndhu7Ak>

²⁶ https://docs.google.com/document/d/1F35M_9tx41AOiB23RX8RLOQBJEhgVbnXgFtRXkVnfs0/edit

²⁷ https://docs.google.com/document/d/1WL6B10p6ea0hstzd7dqBtUoAdAvo_JboUrR6s3eYh04/edit#heading=h.y4i54i87m8js

se pe noul sistem STS MEV, într-un document denumit - Functional Specification for E-Bon Fiscal Reform²⁸.

4.1.4. Factura Fiscala pentru plățile în numerar și cu cardul

În secolul XXI, Moldova încă necesită documente speciale de facturare care trebuie semnate și ștampilate de către persoanelor cu funcții superioare din cadrul companiilor pentru fiecare tranzacție B2B achitate în numerar ori prin card corporativ. De fiecare dată când o companie trebuie să meargă rapid la magazin și să cumpere un set de becuri, contabilii de la compania care vinde și compania cumpărătoare trebuie să se reunească și să creeze, să semneze și să ștampileze factura fiscală. Aceste documente nu sunt facturi (invoice). Pe cînd o factură (invoice) este un acord de datorie prin care o companie primește bunuri și este de acord să le plătească la o dată ulterioară, facturile fiscale combină calitatea afit de invoice cît și de primire-predare, deoarece sunt necesare chiar și atunci când companiile plătesc în numerar sau prin card bancar în momentul achiziției. Cel mai important, aceste documente nu servesc nici unui scop pentru FISC. Sistemul TVA a fost conceput în mod explicit pentru a permite circulația bunurilor și serviciilor într-o economie și să impoziteze valoarea adăugată, fără a fi necesar un lanț de verificare în ambele direcții pentru toate tranzacțiile comerciale. Acest sistem nu este necesar și necesită pierderi mari de timp și costuri administrative care în esență dăunează economiei. Povara respectării acestor reguli determină companiile să sară peste procesul de achiziții mici și să devină neconforme cu cadrul juridic aplicabil. Descriem această problemă, precum și soluțiile propuse într-un studiu de caz al AIM intitulat - Stimulente structurale și conformitate²⁹.

AIM propune o reformare generală a sistemului Facturii fiscale pentru a adopta cele mai bune practici internaționale și pentru a simplifica tranzacțiile B2B și conformitatea cu legislația. Setul complet de propuneri ale AIM se găsește într-un document dedicat la care prezenta Agendă Legislativă face referință³⁰. Aspectele-cheie ale acestei reforme sunt următoarele:

- (a) **Acceptarea Bonului fiscal în calitate de "document primar"** – aplicabil în cadrul relațiilor comerciale și a plăților B2B și pentru verificarea conformității cu rigorile aplicabile TVA dar și a creditelor. Susținem propunerile guvernului de a crea un program limitat de acceptare care vizează numai achizițiile cu carduri bancare și sub rezerva unei limite lunare. AIM consideră acest concept drept fiind un început bun, însă scopul final este acceptarea fără careva limite a Bonului fiscal pentru achizițiile în numerar și cu cardul bancar în operațiunile B2B (sub rezerva limitărilor existente de cumpărare cu numerar).
- (b) **Eliminarea Facturii Fiscale pentru operațiunile de tip B2B care implică datorii.** Achizițiile sau tranzacțiile care implică livrarea și plata ulterioară ar trebui efectuate în baza unui sistem de facturare modelat pe standardele UE de facturare electronică³¹. Acest sistem se caracterizează pe o simplitate în utilizare, poate fi citit automat în mod implicit și este descentralizat. Acesta ar trebui să înlocuiască sistemul existent de e-Factură, care nu dispune de niciunul dintre avantajele menționate. Moldova trebuie să pună în aplicare aceste inițiative practicabile în Europa ca parte a eforturilor de aderare la UE. Acest lucru ar fi benefic pentru mediul de afaceri și pentru a se îndrepta spre conformarea cu standardele UE.
- (c) **Utilizarea e-Bonului Fiscal și MEV pentru a permite o înțelegere și o urmărire de către FISC**
În timp ce eliminarea facturilor în forma lor actuală are beneficii imediate și clare pentru întreprinderi, este clar că autoritățile fiscale doresc să mențină perspectivele mai profunde asupra tranzacțiilor și comerțului oferite de actualul sistem invaziv de urmărire. Din fericire, odată cu crearea MEV și cu formularea propunerilor AIM privind e-Bonului Fiscal, există o soluție benefică și care poate funcționa pentru toate părțile interesate. Utilizând codul QR de pe bonurile fiscale, FISC ar trebui să creeze un sistem care să permită contabilității companiilor să își înregistreze digital achizițiile în vederea restituirii

²⁸ <https://docs.google.com/document/d/12tOTq-yv59I9ikiV6OzhvJk6CI0etr8KM7j-qA-fdY4/edit>

²⁹ https://docs.google.com/document/d/1yDDaxXalyioG5zyyTy5t6xGG6wmu_eqPZQ2v_EYei0/edit

³⁰ https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1_NuuhhEEf_izqjqpHfBuN2o-Fz2Pm9Z

³¹ <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/wikis/display/DIGITAL/el invoicing>

sumelor TVA. Acest lucru previne dubla utilizare a bonurilor fiscale sau alte fraude potențiale, menținând în același timp un sistem simplu, fără risipă de hârtie, semnături și ștampile inutile.

4.1.5. Dreptul la inovare

În prezent, cadrul legislativ și de reglementare al Moldovei aferent sectorului inovării rămâne înrădăcinat în legislația și reglementările sovietice, care nu explică în mod clar și exhaustiv toate aspectele necesare unui proces inovațional progresiv. În combinație cu eșecurile de a crea un mediu de reformă economică susținută de la independență, aceasta nu asigură un progres așteptat rămânând în urma celor din țările vecine în stabilirea regulilor care guvernează industriile inovatoare ale secolului XXI. Observăm această problemă în lipsa tranzacțiilor online cu cardul, eșecul creării unui sistem de comerț electronic și multe altele. Companiile care doresc să creeze un produs inovator, fie digital, fie un produs alimentar sau o băutură nouă care nu este reglementată de reglementările existente se confruntă cu confuzie, interdicții sau lipsă de informații cu privire la modul de funcționare legală. Ca atare, economia moldovenească este plină de ineficiențe, de offshoring, de soluții birocratice și de întreprinderi care nu se conformează deloc.

Pentru a rezolva această problemă, AIM propune crearea unei noi instituții publice sau dezvoltarea competențelor la o instituție publică existentă, care va acționa în calitate de "ghișeu unic" pentru a ajuta și a susține companiile autohtone în elaborarea și lansarea produselor inovatoare sau pur și simplu care sunt complicate să fie introduse pe piață. Această instituție ar putea fi de sine stătătoare sau inclusă în oficiul propus al Ombudsmanului pentru afaceri, descris în Secțiunea 5.1.1.. Se propune ca o astfel de instituție să aibă următoarele competențe și domenii de intervenție:

- (a) **Cercetare și analiza proceselor curente** - Antreprenorii care nu știu cum să-și legalizeze, să-și comercializeze produsele și serviciile pot apela la agenție pentru asistență. Autoritatea va revizui apoi procesele și va sprijini operatorul economic în navigarea sistemului de reglementare și autorizare.
- (b) **Asistență directă pentru afaceri** - Dacă există o problemă cu o autoritate publică, autoritatea competentă va interveni direct pentru a încerca să ajute instituția publică să înțeleagă ce face operatorul economic și să găsească o modalitate de a legaliza procesul de lucru sau de producere.
- (c) **Identificarea problemelor sistemice și formularea de recomandări Parlamentului și Guvernului** - Atunci când au loc și sunt identificate probleme sistemice, autoritatea competentă poate face recomandări pentru modificări legislative sau de reglementare direct Parlamentului și Guvernului. Obiectivul este asigurarea unei comunicări eficiente, care să rezolve problemele fără soluții resimțite de mediul de afaceri.
- (d) **Advocacy pentru afaceri și pentru produse noi** - Dacă există un produs care este complet indisponibil în Moldova, de exemplu, noi produse FinTech sau noi tehnologii ingineresti care nu sunt prevăzute de către cadrul juridic existent, autoritatea respectivă ar putea formula o propunere legislativă și a o expedia Parlamentului pentru examinare și votare sau un act normativ remis către Guvern pentru a permite și reglementa aceste procese. Pentru ca agenția să sprijine un anumit produs nou, antreprenorul ar trebui pur și simplu să demonstreze că acest proces sau tehnologie este utilizat pe scară largă într-o țară vecină din regiune. Dacă este viabil în altă parte, agenția nu ar trebui să judece dacă ar fi sau nu valabil în Moldova, ci ar trebui să sprijine introducerea sa pe piață și reglementarea procesului de producere.

4.1.6. Lacune suplimentare

Ceea ce am prezentat în acest document, inclusiv problemele și lacunele din capitolele și secțiunile de mai sus, reprezintă o listă neexhaustivă a "lacunelor" existente în cadrul de reglementare actual. Este imposibil ca o Asociație cum este AIM să creeze o listă completă a probleme din diferite industrii și sectoare economice. Însă, AIM constată necesitatea existenței a unui proces de reformă continuă în acest domeniu – de identificare și eliminare a lacunelor. În acest context, AIM solicită guvernului să acorde prioritate eliminării "lacunelor" în calitate de pilon de bază al implementării unei reforme economice extinse. Acest lucru ar trebui să fie efectuat în mod planificat și deliberat de către autoritățile competente, prin efectuarea

evaluărilor necesare de către executiv și de organele de lucru al legislativului. O radiografie extinsă ar trebui să cuprindă sectoarele nefuncționale ale economiei dar și a cadrului de reglementare. La nivelul executivului ar trebui, de asemenea să fie evaluată necesitatea creării instituțiilor care să fie abilitate cu sprijinirea acestei reforme pe termen lung, cum ar fi spre exemplu Oficiul Ombudsmanului pentru afaceri prezentat în Secțiunea 5.1.1.

SECȚIUNEA 4.2. ELIMINAREA INEFICIENȚELOR ȘI CONCENTRAREA ASUPRA ECONOMIILOR DE TIMP ÎN ECONOMIE

Într-o situație de instabilitate și provocări economice la nivel regional și global, cea mai ușoară cale pentru Moldova de a obține o creștere substanțială a PIB-ului este de a investi în îmbunătățirea eficienței pieței interne. Cele mai mari ineficiențe din Moldova sunt moșteniri ale Uniunii Sovietice, în cadrul căreia formalitățile birocratice inutile irosesc cantități semnificative de timp. Pentru companiile mari, aceste ineficiențe se manifestă deseori sub forma „creării unor locuri de muncă” care există doar pentru a facilita conformitatea cu legislația sau circulația documentelor. În cazul companiilor mici, aceste sarcini cad adesea în sarcina proprietarilor sau a managerilor seniori ai afacerii, al căror timp este cel mai valoros lucru pe care îl are compania lor.

Următoarea estimare a timpului pierdut și impactul acestuia asupra PIB-ului evidențiază cât de critică este această problemă. Se estimează că Moldova un procent anumit din PIB-ul anual din cauza timpului pierdut al mediului de afaceri în scopul conformității birocratice. În același timp conform unui șir de studii și documente de cercetare efectuate în diferite jurisdicții ale lumii povara conformării cu cerințele de reglementare se estimează la sume semnificative, printre care se evidențiază următoarele, pînă la 1,5% din PIB în statele UE³², pînă la 3,6% din PIB-ul Danemarcei³³, pînă la 12% din GDP în SUA³⁴. Potrivit unui alt studiu, se afirmă ca dacă un stat de reglementează, adică simplifică, activitatea antreprenorială, creșterea PIB-ului său anual s-ar majora cu pînă la 2,3 %³⁵.

Ținînd cont de argumentele aduse mai sus, AIM consideră că Moldova ar trebui să caute nu să egaleze situația cu anumite țări, ci să devină un lider în ceea ce privește operațiunile comerciale simple și eliminarea birocrăției.

AIM a identificat următoarele provocări cheie și soluții potențiale:

4.2.1. Dezvoltarea și simplificarea sistemului e-Factura și e-Bon Fiscal după modelul aplicabil în UE

Aceste aspecte au fost prezentate și descrise mai sus în prezentul document în Secțiunile 4.1.3. și 4.1.4..

4.2.2. Eliminarea ștampilei

Moldova menține un sistem moștenit de la sovietici, prin care toate documentele critice (și complet ne semnificative) trebuie să fie semnate și ștampilate pentru a confirma legitimitatea juridică. Parlamentul a făcut ca ștampila să fie opțională cu mai mulți ani în urmă, însă, în practică, ștampila încă este necesară pentru toate interacțiunile B2B și B2G. În esență, să ai o ștampilă este mai ușor decât să încerci să convingi o altă parte că ștampilele nu mai sunt necesare din punct de vedere legal.

Soluția propusă de AIM este eliminarea completă a ștampilei.

³² https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs4751/files/2022-10/regulatory_compliance_burdens_litreview_synthesis_finalweb.pdf

³³ https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs4751/files/2022-10/regulatory_compliance_burdens_litreview_synthesis_finalweb.pdf

³⁴ <https://nam.org/regulatory-onslaught-costing-small-manufacturers-more-than-50000-per-employee-29236/?stream=series-press-releases>

³⁵ <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/deregulation-can-increase-economic-growth/>

4.2.3. Eliminarea sistemelor vechi pe hârtie

Întreprinderile care se ocupă de afaceri în domeniul cărămizii și mortarului sunt obligate să mențină diverse sisteme tradiționale pe suport de hârtie și se confruntă cu amenzi și sancțiuni drastice în cazul în care aceste sisteme nu sunt menținute în duplicat cu sistemele electronice existente. Un exemplu este "Registrul de casă de marcat", care detaliază vânzările zilnice și necesită păstrarea rapoartelor Z pentru casele de marcat. Un alt exemplu este "Registrul de reclamații", o carte de hârtie în care clienții pot scrie reclamații despre o companie și în care managerii trebuie să scrie răspunsuri scrise.

„Registrul de casă și control” ar trebui să fie eliminat pentru toate imprimantele fiscale care utilizează MEV. „Registrul de evidență a reclamațiilor” ar trebui să fie eliminat ca recunoaștere a faptului că a fost suplinit de soluții din sectorul privat, cum ar fi Google Reviews, Facebook Reviews, Tripadvisor și altele.

4.2.4. Împiedicarea noilor "inovații" birocratice care încetinesc economia

Din experiența AIM reiese că natura birocrăției moldovenești derivă din lipsa de dorință a unor autorități competente să schimbe procesele birocratice existente. Natură acestei probleme își are rădăcinile în faptul că ministerele și agențiile de reglementare nu doresc pur și simplu să mențină procesele birocratice împovărătoare, însă deseori complică situația prin completarea celor existente cu altele noi astfel devenind și mai multe.

În acest sens, AIM propune ca autoritățile competente să analizeze și să adopte noi parametri de monitorizarea a implementării actelor normative și de reglementare, așa cum este descris în Secțiunea 5.1.2. a Agendei Legislative.

SECȚIUNEA 4.3. REFORMA REGLEMENTĂRILOR PENTRU MICII PRODUCĂTORI

O cerință pentru o economie puternică este o simplă pantă ascendentă care să permită microîntreprinderilor să devină întreprinderi mici și, în cele din urmă, să aspire la statutul de mari corporații. În momentul de față, una dintre cele mai mari lacune din cadrul de reglementare se referă la statutul micilor producători. Cadrul juridic este conceput pentru a reglementa marile corporații sovietice deținute de stat și nu lasă loc pentru ca micii producători și cei micro să fie certificați, autorizați juridic și apoi crescuți și dezvoltați.

Soluțiile propuse de AIM:

4.3.1. Legea privind micii producători.

AIM susține dezvoltarea micilor producători locali în activitatea lor antreprenorială. AIM pledează activ pentru crearea unui set complex de reglementări, cu luarea în calcul a practicilor europene, focusate pe necesitățile și activitatea micilor producători. Se propune să se elaboreze un set de amendamente la legislația existentă în scopul optimizării și simplificării cerințelor tehnice și sanitare pentru facilitarea activității operatorilor din domeniul alimentar care produc în cantități mici produse alimentare de origine animală / non-animală; producătorilor de produse artisanale; producătorilor de produse tradiționale; și serviciilor de alimentație în pensiunile turistice/agroturistice. Pe parcursul anului AIM va continua participarea activă la elaborarea cadrului juridic secundar în scopul creării unui mediu de reglementare favorabil micilor producători din Republica Moldova după cum este descris mai jos.

Întru facilitarea activității operatorilor din domeniul alimentar AIM a venit cu propunerea de completare a proiectului de HG discutat în cadrul ședinței din 28.09.2023 a Grupului de lucru instituit prin Ordinul MAIA nr. 118 din 25 septembrie 2023, astfel încât producătorii mici de produse alimentare să-și poată desfășura activitatea în condiții mai flexibile inclusiv cu punerea în aplicare a sistemelor de management al siguranței alimentare cuprinzând bunele practici de igienă și procedurile bazate pe principiile HACCP.

Dat fiind faptul că domeniul de aplicare ulterioară a prevederilor proiectului cuprinde producătorii de cantități mici de produse alimentare de origine animală și/sau de origine nonanimală, inclusiv domeniul de producere ce poate fi considerate artisanale sau tradiționale; livrările directe, de către producător, a unor cantități mici de produse primare consumatorilor finali sau unităților de comerț cu amănuntul care le comercializează direct consumatorilor finali; pensiunile turistice, agroturistice și caselor rurale, facilitarea implementării sistemului de management al siguranței alimentului și implementarea bunelor practici de igiena va crea un mediu favorabil de activitate a micilor producători inclusiv alinierea la cerințele de siguranță a alimentului. În prezent domeniul alimentației publice este reglementat de procedura clasică de autorizare pentru toți operatorii din domeniul alimentar³⁶, în acest sens și pentru facilitarea activității micilor producători procedura simplificată prevăzută în amendamentele propuse³⁷ va substitui autorizația sanitară veterinară care se eliberează acum sub o procedură mult mai complicată, astfel se propune completări la HG nr.1209/2007. În ceea ce privește activitatea pensiunilor turistice, în prezent nu există un act specific sau prevederi speciale pentru activitatea pensiunilor turistice și agroturistice. Actualmente pensiunilor turistice și agroturistice se încadrează în categoria unităților de alimentație publică și trebuie să corespundă reglementărilor de rigoare din acest domeniu. Întrucât normele aplicabile³⁸ reglementează tipurile și clasificarea pensiunilor turistice și agroturistice propunem completarea acestora cu prevederi ce țin nemijlocit de cerințele de preparare și servire a mesei precum și procedura de înregistrare în domeniul siguranței alimentelor.

Conform prevederilor normelor și cerințelor actuale³⁹ toate blocurile alimentare al instituției de învățământ sunt supuse autorizației sanitar-veterinare, este necesar de a se determina care instituții preșcolare sunt de capacitate mică la care se vor face derogări în privința autorizării. AIM a propus modificarea prevederii ce ține de autorizarea sanitară veterinară prin stabilirea unei noi proceduri de înregistrare în domeniul siguranței alimentelor. De asemenea, se propune efectuarea derogărilor pentru posibilitatea asigurării alimentației copiilor prin contractarea serviciilor de „catering”.

4.3.2. Legea privind producția de bere, cidru și vin de fructe.

Producția de băuturi fermentate, cum ar fi berea și cidrul, este reglementată în prezent de aceleași legi care reglementează produsele distilate, cum ar fi vodca și alte băuturi spirtoase. Producția de alcool fermentat este reglementată prin "carve outs" în această lege, recunoscând parțial necesitatea de a reglementa separat produsele fermentate și cele distilate. AIM solicită crearea unei legi separate, inspirată de Legea vinului din Moldova, care are un mare succes și care reglementează producția de bere și cidru. O astfel de lege ar simplifica deschiderea micilor producții și ar raționaliza concurența pe o piață reglementată în prezent doar într-un mod care recunoaște companiile extrem de mari. Principiul unei astfel de legi poate fi găsit în documentul conceptual al AIM aici.

PRIORITATEA 5: REFORMAREA DURABILĂ

Obiectiv principal: Guvernare adaptabilă și eficientă pentru secolul XXI – abordare de sus în jos

Secțiunea 5.1. Reformarea durabilă

³⁶ HG nr.1209/2007 - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137074&lang=ru#

³⁷ pachetul de Lege de modificare a unor acte legislative inclusiv conform derogărilor prevăzute și în Legea nr.50/2013 pentru acordarea certificatului de înregistrare în domeniul siguranței alimentelor - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133187&lang=ro#

³⁸ HG nr.643/2003 - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124342&lang=ro#

³⁹ HG nr.1211/2016 - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100971&lang=ro#

Problemele structurale în modul în care legislația și reglementările sunt examinate și adoptate în Moldova asigură un proces lent și deseori semi-transparent. Relațiile dintre sectorul public și cel privat continuă să se bazeze pe suspiciune reciprocă și o anumită doză de neîncredere. Sunt necesare noi mecanisme care să creeze un feedback pozitiv între B2G și să asiste guvernul în identificarea domeniilor problematice și a soluțiilor. Sunt necesare mecanisme suplimentare, astfel încât guvernul să analizeze cu atenție toate domeniile de politici publice avute în vedere, cu o perspectivă asupra impactului lor economic (pozitiv și negativ).

5.1.1. Ombudsmanul pentru afaceri

Întreprinderile mici și mijlocii din Moldova menționează în mod regulat "accesul la informație" și "corupția" ca fiind 2 dintre principalele provocări cu care se confruntă în activitatea lor. Companiile noi sau companiile care intră într-un domeniu nou trebuie adesea să se confrunte cu birocrății opace, inutile și uneori ostile, care fac foarte dificilă cunoașterea modului legal de operare în sectorul lor. Uneori, aceste probleme provin din situația unei reglementări ineficiente, iar alteori sunt privite ca o modalitate de a obține mită sub formă de plăți de facilitare sau extorcare. Aceste probleme există în întreaga economie, însă sunt deosebit de grave în zonele rurale, deoarece birocrății simt că au impunitate de acțiune și se confruntă cu puțină atenție din partea organelor care ar putea contracara fenomenul ilicit. Atunci când se confruntă cu astfel de probleme, companiile adesea întrebă "la cine pot apela pentru ajutor?" În prezent, răspunsul este nimeni.

AIM propune crearea unui Ombudsman pentru afaceri în Moldova. Această idee constă în crearea unei "birocrății pentru a repara birocrăția" poate părea contraintuitivă, dar de fapt nu este nouă. Un exemplu este New York City Office of Small Business Services⁴⁰. Acest birou activează ca un ghișeu unic pentru întreprinderile mici și potențialii antreprenori care au nevoie în a obține un suport și ajutor în interacțiunile lor cu autoritățile publice. AIM consideră că lansarea unui astfel de oficiu al Ombudsmanului afacerilor în Moldova va fi calea cea mai rapidă și mai cu impact spre o reforma sistemică necesară în întregul sistem economic. O viziune propusă de către AIM în ceea ce privește competențele funcționale ale oficiului Ombudsmanului pentru afaceri ar putea include următoarele:

- (a) **Avocat al afacerilor în primul rând** - acest oficiu trebuie să fie în primul rând un prieten al întreprinderilor mici și mijlocii. Mai mult decât orice altă funcție, acesta va fi o punte de încredere între oamenii nemulțumiți și guvernul lor. Acest lucru va fi realizat prin conducerea biroului, care va fi ghidată de o misiune de susținerea a mediului afacerilor.
- (b) **Obținerea răspunsurilor** - În ceea ce privește obținerea permiselor, certificări și autorizării, mulți funcționari refuză să dea răspunsuri atunci când li se cer clarificări cu privire la problemele de zi cu zi. Birourile de "informații" ale instituțiilor publice sunt adesea lipsite de personal, iar atunci când este totuși posibil de a obține un răspuns, acesta este adesea neconformă cu politicile implementate de către alte instituții publice. Din această cauză, accesul la informații este un promotor puternic al oferirii mitei. Acest birou trebuie să fie împuternicit cu competența de a obține răspunsuri reale și veridice de la toate instituțiile relevante în interesul întreprinderilor micro, mici și mijlocii.
- (c) **Responsabilizarea funcționarilor publici** - Responsabilitatea în instituțiile publice este adesea la fel de simplă ca eliminarea discreției funcționarilor și crearea unor procese uniforme. Oficiul Ombudsmanului pentru afaceri va consolida abilitățile antreprenorilor de a obține răspunsuri cât și politici publice consecvente, fiind împuternicit să contribuie la tragerea la răspundere a autorităților publice pentru deciziile lor greșite și să acționeze ca un „agent de pază al mediului afacerilor”.
- (d) **Asigurarea egalității de tratament** – Prin tragerea la răspundere a funcționarilor și a agenților, Oficiul Ombudsmanului pentru afaceri va contribui la asigurarea unui tratament egal pentru întreprinderile mari și mici. Acest lucru va ajuta la eliminarea disproporționalității în abordare și tratament între marile companii bogate și startup-urile locale cu o stare financiară modestă.

⁴⁰ <https://www.nyc.gov/site/sbs/index.page>

- (e) **Investigarea plângerilor / încălcărilor Bill of Rights** - Acest birou va fi împuternicit să examineze situațiile și cazurile de încălcare a drepturilor mediului de afaceri a întreprinderilor mici și mijlocii, a drepturilor legale ale acestora, precum și ale creditorilor și debitorilor în cadrul relațiilor de creditare. Oficiul Ombudsmanului pentru afaceri va fi competent cu atribuția de transmitere a cazurilor către alte autorități relevante, precum și să facă recomandări pentru reforme suplimentare.
- (f) **Colectarea datelor și alimentarea unui proces de reformă pe termen lung** - Prin existența unui singur birou central de promovare a micilor întreprinderi, guvernul va fi în poziția de a controla și a simți pulsul comunității de afaceri. Oficiul va putea colecta la nivel intern date privind plângerile și va putea elabora priorități în ceea ce ține domeniile de reformă în sectorul economic. Mai mult, acest Oficiu va putea fi un punct de organizare a activității pentru asociațiile în domeniul afacerilor și ale altor grupuri care încearcă să aducă provocările și abuzurile din sector în atenția Guvernului cu scopul remedierii acestora.

5.1.2. Indicatori obligatorii de monitorizare a implementării actelor normative noi (analiza ex-ante)

Atunci când Executivul sau Legislativul examinează noi acte legislative sau alte acte normative, deseori o fac fără a pune la dispoziția factorilor de decizie indicatori concreți care să demonstreze impactul economic estimat al noului act normativ. Analiza este efectuată de Ministerul Finanțelor și alte ministere, dar nu este făcută publică. Aceasta înseamnă că publicul, societatea civilă și chiar membrii Parlamentului adesea nu cunosc în mod concret impactul economic pe termen scurt, mediu și lung al unui act normativ. Această situație împuternicește Ministerul Finanțelor, care are capacitatea de "veto" în raport cu orice proiect de act normativ care implică cheltuieli de la bugetul de stat. Deseori ministerul nu acceptă luarea în calcul în cadrul consultărilor publice compromisiunile sau argumentele. Spre exemplu un proiect de lege care va spori cheltuielile publice la moment sau pe termen scurt dar care însă va stimula creșterea economică pe termen lung cel mai probabil nu va fi acceptat de către ministerul de profil. Din cauza lipsei de transparență a proiecțiilor guvernamentale, discuțiile privind reformele propuse nu se bazează pe o analiză economică obiectivă. Acest lucru creează o tendință către o politică mai conservatoare, atenuează potențialul unei reforme economice profunde și exacerbează comunicarea insuficientă în jurul potențialelor reforme.

AIM consideră că este esențial ca Moldova să aibă o instituție independentă, transparentă, împuternicită cu "punctarea" cadrului normativ nou, adică a proiectelor noi propuse, bazată pe un set de indicatori economici certifi. Crearea unui astfel de instituție este o bună practică internațională care servește drept parapet împotriva politicilor publice de o calitate joasă și promovează un proces decizional mai transparent. Așa cum toate actele normative propuse acum trebuie să evalueze impactul lor asupra obiectivului național al integrării europene, la fel toate actelor normative propuse ar trebui expertizate în scopul impactul lor asupra economiei și mediului de afaceri. Valorile aplicabile în raport cu care se efectuează evaluarea variază de la un stat la altul, însă, ar trebuie evaluate cel puțin următoarele 3 criterii:

- (a) **Bugetul și Impactul Fiscal** - Ce impact va avea proiectul de lege asupra bugetului pe o perioadă de 10 ani?
- (b) **Costul implementării în termeni de costuri și timp** - Care va fi costul implementării noii legi sau reglementări de către sectorul privat? Acest lucru ar trebui măsurat atât în timpul petrecut pentru adaptarea la noile reglementări, cât și în banii cheltuiți de sectorul privat pentru a se conforma. Această evaluare poate scoate în evidență timpul sau banii economisiți sau cheltuiți, conform legii.
- (c) **Competitivitatea macroeconomică** - Cum afectează proiectul legii propus competitivitatea macroeconomică în Republica Moldova în raport cu vecinii și economiile omologe?

Procesul de evaluare și punctare a cadrului de reglementare la anterior adoptării și punerii în aplicare este implementat diferit în diferite țări din întreaga lume. Autoritatea sau grupul de lucru responsabil ar putea face parte din Legislativ, Executiv, sau ar putea fi o nouă autoritate independentă etc.. Forma nu este critică, esența este de o importanță majoră, precum și este

de o importanță deosebită ca procesul să fie independent, nepartizan, apolitic și transparent. AIM a identificat câteva exemple de autorități similare din întreaga lume:

- (a) **SUA:** Oficiul pentru Buget al Congresului – Oficiul este o agenție federală independentă, nepartizană în cadrul ramurii legislative. Iată descrierea Oficiului de pe pagina web oficială⁴¹. Oficiul este nepartizan, efectuează analize obiective, imparțiale și își angajează angajații exclusiv pe baza competenței profesionale, fără a ține seama de afilierea politică. Oficiul nu face recomandări de politici, iar fiecare raport și estimare a costurilor rezumă metodologia care stă la baza analizei.
- (b) **UK:** Office for Budget Responsibility⁴² - Un "organism public non-departamental" independent în cadrul guvernului.
- (c) **Belgia:** Biroul Federal de Planificare⁴³ - O agenție publică independentă care clasifică legislația pe baza impactului economic, social și de mediu.
- (d) **UE:** Consiliul bugetar european (EFB)⁴⁴ - Un consiliu bugetar independent pentru UE.

CONTINUITATEA ACTIVITĂȚILOR DIN 2023

Urmare realizării monitorizării și evaluării inițiativelor legislative și/sau a propunerilor de modificare a politicilor publice sau planurilor de acțiuni ale unor autorități publice a căror activitate are tangență și impact asupra mediului de afaceri în general și ale întreprinderilor micro și mici în speță, care au fost elaborate sau propuse de AIM pe parcursul anilor 2022-2023, au fost identificate următoarele recomandări pentru următoarea perioadă de activitate a AIM.

Realizarea acțiunilor evidențiate ar asigura remedierea deficiențelor și barierelor constatate și descrise în Raportul de monitorizare și evaluare a participării la procesul de luare a deciziilor⁴⁵. În scopul asigurării unei continuități, Tabelul 1 operează cu structura și terminologia utilizată în raportul vizat:

Tabelul 1

N/O	Nr. Acțiunii	Recomandarea
PILONUL 1		
1	Acțiunea 1.1.	Se recomandă implicarea mai activă a AIM prin filiera Consiliului Economic pe lângă Prim-ministru în procesul de elaborare a amendamentelor la actele legislative vizate, dar și asupra asigurării unui suport necesar la nivel legislativ pentru realizarea acțiunilor prevăzute în planul de acțiuni în ceea ce privește controalele de stat și eliminarea abuzurilor din mecanismul de aplicare a sancțiunilor în raport cu operatorii economici. Se recomandă a ține cont de termenii limită din toamna 2023.
2	Acțiunea 2.1.	Se recomandă a analiza suplimentar studiile comparate a legislației internaționale efectuate anterior, în scopul alegerii celui mai potrivit model care va fi focusat exclusiv sau în mare parte asupra apărării intereselor afacerilor mici și mijlocii. Un nou proiect de lege se recomandă a fi elaborat și promovat prin intermediul Consiliului Economic pe lângă Prim-ministru.
3	Acțiunea 3.1.	Se recomandă AIM ca în perioada următoare să fie în contact permanent cu Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării în vederea discuției și examinării oportunității includerii unui mecanism de raportare a corupției în domeniul antreprenorial prin intermediul aplicației mobile recent anunțate de către minister ⁴⁶ .
PILONUL 2		

⁴¹ <https://www.cbo.gov/about/overview>

⁴² https://en.wikipedia.org/wiki/Office_for_Budget_Responsibility

⁴³ https://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Planning_Bureau

⁴⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/European_Fiscal_Board

⁴⁵ <https://sme.md/raportul-de-monitorizare-si-evaluare-a-participarii-la-procesul-de-luare-a-deciziilor/>

⁴⁶ https://www.ipn.md/ro/evo-se-va-numi-aplicatia-care-va-contine-actele-7967_1096150.html

4	Acțiunea 1.2.	Se recomandă AIM să elaboreze și să vină cu un concept viabil aferent acestei acțiuni, către finele trimestrului IV al 2023 sau trimestrul I al 2024. Conceptul elaborat trebuie să se focalizeze exclusiv asupra microîntreprinderilor și întreprinderilor mici. Acest lucru poate asigura un suport necesar.
5	Acțiunea 2.2.	Se recomandă ca în perioada următoare AIM să monitorizeze procesul de elaborare și aprobare a cadrului juridic secundar pentru punerea în aplicare a prevederilor legislative prevăzute în Legea Nr. 112 din 11.05.2023 ⁴⁷ pentru modificarea unor acte normative. În caz de necesitate să vină cu propuneri și ajustări.
PILONUL 3		
6	Acțiunea 1.3.	Se recomandă AIM ca în perioada următoare să monitorizeze procesul de implementare a noilor prevederi legislative, după ce acestea vor fi publicate și vor intra în vigoare. În baza rezultatelor monitorizării AIM se recomandă să vină cu propunerile și observațiile sale în scopul îmbunătățirii reglementărilor în cazul în care vor fi depistate anumite omisiuni sau situații care necesită intervenție.
7	Acțiunea 2.3.	Ținând cont de faptul că protecția consumatorilor în domeniul creditării a trecut recent la CNPF, în acest sens fiind adoptată Legea nr. 175/2023 ⁴⁸ , se recomandă AIM să coopereze și să participe activ la procesul de consultare publică a cadrului juridic secundar care va veni să fortifice prevederile cadrului primar și să facă practice și aplicabile prevederile legale. Se recomandă suplimentar AIM, să analizeze existența eventualelor omisiuni sau noi riscuri pentru IMM în materie de creditare și să vină cu propuneri de ajustare a cadrului juridic.
PILONUL 4		
8	Acțiunea 1.4.	Se recomandă AIM să vină cu propuneri de dezvoltare a conceptului inclus în acțiunea respectivă prin prisma intereselor întreprinderilor micro, mici și mijlocii. Se recomandă AIM să participe activ la toate rundele de consultări publice și grupurile de lucru în scopul realizării acestei acțiuni.
9	Acțiunea 2.4.	Se recomandă AIM, în perioada următoare să fie în contact permanent cu Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării în vederea discuției și identificării celor mai eficiente soluții propuse pentru remedierea problemei conturate, ținând cont de interesele întreprinderilor micro și mici.
10	Acțiunea 3.4.	Se recomandă AIM să monitorizeze impactul de reglementare a noilor amendamente la Legea nr. 135/2007 și să vină în perioada următoare cu observații și eventual cu propuneri de ajustare în caz de necesitate, în sensul includerii propunerilor sale care nu au fost luate în calcul în runda precedentă dar și ale unor propuneri noi în vederea eliminării lacunelor care vor fi depistate.
PILONUL 5		
11	Acțiunea 1.5.	În perioada următoare de monitorizare, se recomandă AIM să formuleze un concept mai clar în ceea ce privește acțiunea curentă și să o abordeze cu membrii săi dar și cu organizațiile partenere în vederea construcției unei coaliții mai largi anterior demarării discuțiilor cu ministerul.
12	Acțiunea 2.5.	În perioada următoare de monitorizare, se recomandă AIM să formuleze un concept mai clar în ceea ce privește acțiunea curentă și să o abordeze cu Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării și cu Ministerul Energiei.
13	Acțiunea 3.5.	În perioada următoare de monitorizare, se recomandă AIM să formuleze un concept mai clar în paralel cu acțiunea precedentă (Inițiativa 2 din Pilonul 5) și să o abordeze cu autoritățile competente.

⁴⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137142&lang=ro

⁴⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137796&lang=ro

14	Acțiunea 4.5.	Se recomandă AIM să formuleze un concept mai clar susținut de o coaliție largă a mediului antreprenorial în ceea ce privește acțiunea curentă și să o abordeze cu Ministerul Finanțelor.
15	Acțiunea 5.5.	Se recomandă AIM să monitorizeze procesul de implementare a noilor prevederi legislative. În baza rezultatelor monitorizării se recomandă AIM să vină cu propunerile și observațiile sale (amendamente) în scopul îmbunătățirii reglementărilor în cazul în care vor fi depistate anumite omisiuni sau situații care necesită intervenție.
ALTELE		
16	Acțiunea 1. altele	Se recomandă AIM să continue participarea activă la elaborarea cadrului juridic secundar în scopul creării unui cadru juridic favorabil micilor producători din Republica Moldova și să monitorizeze parcursul de examinare a cadrului juridic primar introdus în Parlament pentru dezbateri. La necesitate să formuleze demersuri scrise către comisia de profil.
17	Acțiunea 2. altele	Se recomandă AIM să propună includerea acestei inițiative în Programul național pentru promovarea antreprenorialului și creșterea competitivității în anii 2023-2027 ⁴⁹ (Programul PACC 2027) și să monitorizeze executarea acestui punct important. Se recomandă AIM să venă cu viziunea sa proprie a reglementării activității liber profesioniștilor și să coordoneze cu autoritățile competente din Executiv inițiativa propusă.
18	Acțiunea 3. altele	În perioada următoare de monitorizare, se recomandă AIM să fie în contact permanent cu subiecții implicați în procesul elaborării precum și cu factorii de decizie care ulterior se va stabili că vor aproba Metodologia, toate în scopul unei eficiente realizări a acțiunii.
19	Acțiunea 4. altele	Se recomandă AIM să înainteze un set nou de ajustări la legislația muncii care va avea drept scop facilitarea activității IMM-urilor.
20	Acțiunea 5. altele	Se recomandă AIM să aducă pe agenda discuțiilor acest subiect și să asigure o menținere activă a acestuia. Urmează a clarifica statutul și actualitatea propunerii. În cazul în care acțiunea nu se regăsește într-un document de politici sau PA, AIM să mențină subiectul în agenda publică.

⁴⁹ https://particip.gov.md/ro/document/stages/*/10263

Planul de participare la procesul de luare a deciziilor pentru anul 2024 a fost elaborat cu suportul Center for International Private Enterprise și Guvernului Elveției în cadrul Proiectului „Optim Project – Oportunități prin Tehnologii și Inovație în Moldova” realizat de HELVETAS Swiss Intercooperation

Opiniile exprimate în acest Plan aparțin exclusiv autorilor. Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia și poziția Centrului pentru Întreprinderi Private Internaționale (CIPE) și/sau a Proiectului OPTIM al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare, implementat de Helvetas Swiss Intercooperation.

Alianța Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova

mun. Chișinău, Republica Moldova
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 202,
et.5, MD-2001

Tel: (373) 60 420 400

liliana.busuioac@sme.md
www.sme.md